

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. November 4.

44. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

A lelkészek tudományáról, és az egyház tanítói hatalmáról.

(Pál apostoltól — Szabó Aladárig.)

Utolsó közlemény.

V.

De, ma mindezeknek ellene mond az evangé-
lizáció néhány zászlóvivője. Ők nem hivatko-
znak sem a mult bizonyágtételére, sem az egy-
ház mai rendjére, csupán a maguk tanaira. És
kikre hivatkoznak e nagy ujitók? Felelet: élő
bizonyások tekintélyére; nevezetesen, Szabó
Aladár hivatkozik dr. Kecskeméthy Istvánra, és
Kecskeméthy István dr. Szabó Aladárra. Ki ne
látná be, hogy az ő bizonyágtételük igaz?

És mégis, mi az oka, hogy az evangé-
lizáció mozgalom ennyi ideig fentarthatá magát éppen
itt a világosság országában? Miben rejlik az ő
ereje? Felelet: abban, hogy az evangé-
lizáció irodalma igazán népies maradt, soha sem emel-
kedett tudományos értékre, sőt irodalmi szín-
vonalra sem. Ez volt, a mi megtartóztatta a
mi kezeinket, hogy vele foglalkozzunk.

Hiszen, a természeti világ maga is irtózik
az ürességtől. A természetnek emez irtózása
ebben a fizikai törvényben ismeretes, hogy
'horror vacui'. És ez a törvény a szellemi vi-
lágban is érvényesül, mert a szellem is borzad
az ürességtől. A kapacitásra nézve, Goethe
szerint, sőt a tapasztalás szerint is, nincs bor-
zasztóbb, mint a kapacitálhatatlanság.
Okos embereknek ezért nem igen mulatságos,
örültekkel vitatkozni. A ki pedig a létező dol-
goknak köztudomásu és valódi rendjét meg-
tagadja és annak helyébe tolja a maga káprá-
zatait: az, kiméletesen szólva is, eszelős. Ez men-
tette meg az evangé-
lizáció hét éves kapkodását,
és szédelgését attól, hogy a protestáns józan
kritika a maga súlyos és éles raciójának pallosá-
val röktön le nem sujtá. De másfelől, éppen ez
képezi a mi egyházunk sérelmének sark-

pontját is. Nem az hiv fel bennünket meg-
torlásra, hogy egyházunk mai rendjét megtá-
madták és meghurcolták; nem is az, hogy az
igehirdetőket hét év óta becsmérlik, rágalmazzák,
s az egyház egységének és törvényes rendjének
megzavarására, szekták keletkezésére, bárgyu és
beteges piétizmus meghonosítására unszolják és
nem is az a sok dőreség, miket rögeszméik
istenítése közben elkövetnek: hanem igen is, az
a mi fő-főszérelmünk, hogy a magyar ref. egy-
házi sajtót oly silány termékekkel kompro-
mittálják, hogy azokkal sem a tudományos
theologia, sem az egyházi irodalom nem fog-
lalkozhatik a maga színvonalának lealkuvása,
sőt lesúlyesztése nélkül, ehhez pedig a
magyar protestáns egyházi irodalom és annak
előkelő munkásai szokva nincsenek. Mert,
ha az evangé-
lizáció irodalmának fattyu-virágzása
azon a szintvonalon állana, hogy a magyar prot.
egyházi irodalomnak valamilyen részét tehetné:
úgy ezen korszakot kénytelen lenne az iro-
dalom-történet, a magyar prot. egyházi iroda-
lomban, az elzüllés korszakának minő-
síteni. Ezt nem engedhetjük meg, ezt nem
várhatjuk be, mert ha egyházi törvényeink fe-
gyelmi vétségnek minősítik már az oly cselek-
ményt is, mely a lelkészi, vagy tanári tekintélyt
kockáztatja, minek lehet akkor minősíteni azt a
szereplést, mely egyházunkban egy korszak gon-
dolkozását, érzését, törekvéseit és irodalmát
kompromittálja, sőt ezen korszak tisztességét
merőben kockára teszi? És mikint rejthessük el
fölháborodásunkat, ha látjuk, hogy e szereplést
éppen oly férfiak űzik, kikre első sorban bizatott
az egyház tekintélyének és méltóságának érdeke,
és öntudatos hű szolgálata? Az is jellemző, mi-
kint viselik magukat e szánandó szereplés hősei,
midőn itt-ott nyilvánosan kérdőre vonatnak? Én
eddig három ponton láttam megtámadtatásukat
és szánandó önvédelmüket, nevezetesen:

a) Az »Egyházi és Isk. Lapban« Nagy Imre lelkész vonta kérdőre az evangelizációt a papság ócsárlásáért és bántalmazásáért. És Szabó Aladár ur egyszerűen és tartózkodás nélkül kereken eltagadott mindent. Ünnepelesen kijelenté, hogy ők a papságot sohasem csúfolták; csúfolódásukat soha sem irányozták a ref. papságra. Ellenben, Nagy Imre lelkész ur a hibás, hogy a szent irodalomban csúfolódást és éppen a papság csúfoltatását látta. Így!

b) Azután, a »Debreceni Prot. Lap« vonta számadásra őket. Erre megjelent Szabó Aladár ur emlékezetes és ismeretes átok-bullája, melyben a »Debr. Prot. Lapot« a gyalázatnak ama polcára helyezi, honnan nem egy hamar veszi le bárki is. Ime, ez is védelem, higgadt, objektív és magvas védelem, és milyen ékes magyar nyelven!

c) Láttam végre, miként igazolták magukat az »Erdélyi Prot. Közlönyben« működésükre vonatkozó közlemények ellenében, éppen a Közlöny szerkesztője ellen. Föllépésüknek és önigazolásuknak itt követett módja eléggé ismeretes, és nem szükség kommentálni. De eme három ponton követett eljárásuknak s álláspontjuknak eme pontokon kifejtett védelme elég világosan mutatja, mily okszerű érvekkel bizonyíthatják tételeiket s mint képesek megcáfolni ellenfeleiket, mennyire jutottak a dialektikában; szóval, eléggé világos ezekből, hogy nincs kivel beszélni s éppen e miatt nem történhetett meg velük eddig irodalmi uton a végleszámolás. De másfelől előnkbe áll az elutasíthatatlan kérdés: szolgálatában tarthat-e a magyar ref. egyház oly egyéniségeket, kikkel a józan protestáns öntudat nem számolhat, és a kikre nem számíthat? A felelet felett nem kételkedhetem.

Az utolsó nevezetes kérdés még az lehet, hogy mennyire becsülik a maguk elméletét ez új próféták? Felelet: semmire. Tisztelik, becsülik a maguk tudományát egész odáig, a hol a kenyérvizsgálat kezdődik, azontúl nem mennek. Mert, a ki bizonyos meggyőződéssel dicsekedik, annak kötelessége, ezen meggyőződésért minden mást kockára tenni, sőt feláldozni, ha kell, életét is. A ki pedig ily áldozatokra nem szánta el magát és mégis meggyőződéssel kérkedik: az elvetemült, arcátlan, szemfényvesztő, világ-csaló. A Megváltó, az apostolok, a reformátorok és a reformáció elszánt bajnokai halálba mentek tanaikért, hitvallásukért, mondjuk, a szent

eszmékért, mert volt meggyőződésük. Ellenben, a ki állítólagos meggyőződését annyira sem méltatja, hogy annak közvetlen konzekvenciáját levonja és akképpen cselekedjék, ha saját érdekei kárával is, annak meggyőződése nincs, hanem csak csinos és korszerű álarc. Ily korszerű álarcosoknak bizonyították magukat eddigelő az evangelizáció művezetői.

Ugyanis: az itt a kérdés, prózáilag szólva, hogy miután Szabó Aladár és Kecskeméthy tanár uraknak az a meggyőződése, hogy többé tudományosan képzett lelkészekre szükség nincs, a mennyiben a földművesek, iparosok s általában a nem-theologusok mind alkalmasak az igehirdetésre s általában a papság helyettesítésére: mi az oka, hogy e mély (?) meggyőződésüket nem akarják azzal megpecsételni, hogy tanári hivatalukat letegyék? Mi az oka, hogy e meggyőződés mellett a ref. egyháznak tovább is, szerintök, céltalan kiadásokat okoznak a felesleges theológiákkal? Mi az oka, hogy theologiai tanári működésükkel ellene mondanak saját meggyőződésüknek s nem engedik az egyetemes papságnak vastagon fogalmazott eszméjét gyakorlati diadalra jutni? S mi az oka, hogy ily meggyőződésükben még mindig a ref. egyház kenyérére hirdetik és terjesztik a nazarénusok és kvekkerek eszméit? Felelet: az az oka, mert meggyőződésük nincs, mert kiszámítani, nem akarják, mit követel tőlük a becsületes következetesség: röviden, »mert a becsületnek csak egyetlen-egy élete van, a hiuságnak pedig ezer.« (Carlyle.) De ha nekik módjukban van is, a hiuságnak emez ezerféle életmódja között szabadon válogatni a ref. egyháznak ez nincs módjában, neki csak a amaz egyetlen egy élete van, melyet megtartani is, föláldozni is egyiránt jogában áll, de elcserélnie nem lehet. S hogy amaz állítólagos meggyőződés csakugyan nem volt valóságos és becsületes, azt már Kecskeméthy ur a maga részéről beigazolta, midőn egyházi főhatóságának megígérte, hogy eddigi szereplését félbehagyja, holott ma is szerkeszti, sőt legközelebbiről már ő lesz a kiadója is az evangelizáció egyik zúglapjának, a »Kis Tükörnek.« Hát, kérem, a meggyőződés nem szokott parancsszóra elhallgatni, avagy fölzendülni; nem szokott a kenyértörés félelme előtt meghunyászkodni, vagy javulást ígérni. Minek nevezem hát én ezt a századvégi lelkesedést, ezt a meghunyászkodó meggyőződést? Hát,

csak ezért zúgott idáig a meggyőződés hasonája, hogy ez legyen a vége — meghunyászkodás? Hogy is mondá Horác az elvszilárd férfiú bátorságáról?

»Justum ac tenacem propositi virum,
Non ardor civium prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida.«

Ámde, a Kecskeméthy ur elvszilárdsága és lelkesedése nem ilyen vala, sőt nem is olyan, minő a reformatoroké és gályaraboké, sőt nem is olyan, mint a ref. egyház kétezer lelkipásztoráé tartozik lenni még mai nap is. És mégis, ime, ez a megrendszabályozott és meglapult meggyőződés*) vett magának hatalmat arra, hogy megvirgácsolja a mult idők tradicioit és vesszőt suhogtasson a ref. papság feje fölött az evangelizáció színe alatt. S most, ime, ez a meggyőződés vezekel és javulást ígér, mely a ref. papság fölött évekig bitorolta a birói vesszőt, sőt arcunkba csapkodott elég vakmerően és arcátlanul.

És, ime, ez a megalázott meggyőződés még ma is elég vakmerő, kezében tartani a jövő papi nemzedékek tudományos- és morális képzésének tisztét! Ő akar protestáns papságot nevelni tiszta protestáns öntudat nélkül; ref. papokat képezni a reformatorok elvszilárdsága nélkül, vagy éppen ő akar példánykép lenni a meggyőződés szilárdságában, kinek térdei remegve hajolnak meg a kenyérvallás istene előtt? Ez fogja hát hallgatónak megmutatni, mit jelentsen: »Rendületlenül!« Én azt hiszem, ezt komolyan ő maga sem hiszi, az anyaszentegyház józan gondolkodása pedig annál kevésbé. Ha lelkész-képzésünk, prot. irodalmunk ily kezekbe kerülne, avagy maradna állandóan: ez annyit jelentene, mintha valamennyien beállanánk nazarénusoknak és kvekkereknek. Így a nagy kálvinista költő szavai telnének be rajtunk.

»Ha elfelednék a küzdelmeket...
Melyek fentarták ezt a nemzetet!« (Arany J.)

Én hallani vélem a magyar ref. egyház sértett lelkesedésének viharos, fenséges kitörését: „Feledkezzék el én rólam az én jobb kezem, ha te rólad Jeruzsálem elfelejtkezett, és ragadjon az én nyelvem az én inyemhez, ha az én egyetlen vigasztalásom nem a Sionban leszen!“ Tehát „Orvos, gyógyítsd meg magadat!“

Antiquarius.

*) Ha a Luther Márton meggyőződése is így meghunyászkodik és így meglapult vala a pápai tekintely előtt, vagy így fogad vala javulást a birodalmi gyűlés előtt: hol volna most az evangéliomi egyház és annak hét éves paródiája?

A népiskolai vallás-tanítás.

(Vége.)

V. osztály.

A Nagy Péter-féle Kis-Kátéból eltanulja a Jézus tudományáig: 1—180 kérdést, lehetőleg kis részletekben, s minden 3—4 leckét ismételve.

Énekei a következők:

1. Uristen, az én imádságom. V. zsolt.
2. Oh, felséges Ur! (VIII. zs.)
3. Tarts meg engemet. (XVI. zs.)
4. Az Ur bir az egész földdel. (XXIV. zs.)
5. Kiáltásom halld meg isten. (LXI. zs.)
6. Dicsérünk téged isten. (LXXV. zs.)
7. Az istenhez az én szómat. (LXXVII. zs.)
8. Oh, seregeknek istene! (LXXXIV.)
9. Adjatok hálát az istennek. (CV. zs.)
10. Áldjad én lelkem az Urat. (CXLVI. zs.)
11. Szent isten, nóha néked (2. dics.)
12. Nem vagyunk mi magunkéi. (5. d.)
13. Ha te meg nem tartasz. (10. d.)
14. Örül mi szívünk. (15. d.)
15. Téged áldunk. (16. d.)
16. Mit használ keresztyénségem (24. d.)
17. Hozzád örök fővalóság (27. d.)
18. Kire nézzünk? (29. d.)
19. Te benned bizni (33. d.)
20. Mindenható leborulva (34. d.)
21. Legelső gondom (40. d.)
22. Hálát adunk istenünk (57. d.)
23. Oh seregeknek! (114. d.)
24. Oh mennyei világosság! (121. d.)
25. Oh könyörgést meghallgató (146. d.)

VI. osztály.

A konfirmációi kis Kátéból 181—318-ig terjedő részt tanulja. Kiváló gondot kell fordítani a Káté megtanítására; kellő magyarázat, megértetés után tanulja jól be a gyermek, hogy tudjon hitéről mindig valloást tenni.

Énekek:

1. Hiszek egy örök istenben (119. d.)
2. Isten, hozzád közelgetünk (59. d.)
3. Szemeimből bánat könnyei hullnak (60. d.)
4. Uram Jézus, üdvözítőm (61. d.)
5. Ne szállj perbe én velem (63. d.)
7. Én istenem! (64. d.)
8. Oh Jézus, lelkem reménye (65. d.)
9. Seregeknek hatalmas nagy királya (66. d.)
10. Ez esztendőt megáldjad (67. d.)
11. Az úrnak jóvolta (68. d.)
12. Örök isten, kinek esztendők (69. d.)
13. Oh seregeknek hatalmas (114. d.)
14. Oh mennyei világosság (121. d.)
15. Mely boldog, ki igazán él (143. d.)
16. Oh könyörgést meghallgató (egészen, 146. d.)
17. Nagy vagy, óh egek királya (147. d.)
18. Szent vagy uram, szent (150. d.)
19. Örülj szívem (155. d.)
20. Lelkem siet, hozzád menni (156. d.)
21. Megterítve áll előttünk (157. d.)

zetet megszüntette, illetőleg, jelenlegi tagjainak szolgáló zárt intézetté tette.

A kovásznai egyházközség papválasztásához ki-nevezett esperesi helyettes, t. Földes György aa., kérésére értesített, hogy ott Kovásznán, hol papi kepefizető egyháztagnak nincsenek, a végrehajtási utasítás 102. §-sa értelmében alakítandó papválasztó gyűlésnek kell a lelkészt választania.

Beke Dénes és társai az iránti kérését, hogy a sepsi-szent-györgyi kollégiumnál kezelt Kölönte-alapítvány felhasználására vonatkozó alapítványi intézkedés módosítottassék: nem teljesítette Ig. Tanácsunk, mert az alapítványi intézkedések magváltoztatása nem áll hatáskörében.

Lehrer Jánosné, sepsi-szent-györgyi lakos az iránti kérése, hogy az ottani kollegiummal szemben fennálló házbér-tartozása elengedtesse: elutasított, minthogy az ilyenmü kérések tárgyalása és eldöntése a kollégiumi előljárásság hatáskörébe tartozik.

Böői egyházközségünknek megengedte Ig. Tanácsunk, az egyházmegye ajánlata alapján, hogy megüresedett papi állomását, anyagi viszonyainak lehető rendezése céljából, egy évig betöltetlen tarthassa.

Tudomásul vette, továbbá, Ig. Tanácsunk nt. Deésy Gyula, kolozs-kalotai esperes aa. jelentését, melyben a megszüntetett kolozsvári egyházmegye iratainak és a szamosfalvi egyházközségnek hivatalos átvételéről számol be.

A makkfalvi iskola gondnokságának az iránti kérését, hogy a központi kezelés alatt álló Wesselényi-alapítvány keblki kezelésre kiadassék: nem találta Ig. Tanácsunk teljesíthetőnek s nem hagyhatta jóvá a gondnokság amaz intézkedését sem, mely szerint a kezelő pénztárnok részére fapénzt utalt ki, mert nevezett pénztárnok javadalma percentuáliter van megállapítva s ezen felül semmi mellék-járulékra sem lehet igénye.

Nem találtatott teljesíthetőnek az enyedi kollégiumi előljárásság ama kérése sem, melyben kikölcsönzési szabályzatának, a kölcsönök gyorsabb kiadhatása céljából, némi módosítását kérte, hanem megadatott az engedély arra, a mit különben az előljárásság eddig is gyakorolt, hogy egyes kivételes, sürgős esetekben, ha különben a teljes biztosíték megvan, a szabályzat némely formai követelményei, az előljárásság felelőssége mellett, módosíthatók legyenek.

A sepsi-szent-györgyi kollégium indokolt előterjesztése alapján engedélyt adott Ig. Tanácsunk arra, hogy a posta- és távirahivatal elhelyezésére épülő bérházának költségeit saját alapjaiból fölveendő kölcsönnel fedezhesse.

Számvevői előterjesztés alapján megállapította Ig. Tanácsunk a theol. fakultás 1896—97. évi számadására és jövő évi költségvetésére vonatkozó észrevételeket s azokat a fakultás előljárásságával közölni határozta feleltétél végett.

Jóváhagyó tudomásul vette Ig. Tanácsunk az elnökség amaz intézkedését, mely szerint a jelzálogos kölcsönök tömeges átruházásával fölmerülő kezelési munkák végzésére egy napidijas vétetett föl az irodába, s részére az 1 frt. 80 kr. diurnumot f. évi okt. hó 15-től folyosította.

Az Erdélyi Muzem-egylet újabb ajánlatát küküllői egyházközségünk is elfogadván: annak értelmében a sirlelet összes tárgyai átadattak, 1500 frt. árban, a nevezett egyesületnek.

Szováthai leány-egyházközségünk kérése és marosi egyházmegyénk ajánlata alapján hozzájárult Ig. Tanácsunk elvileg az egyház ama tervéhez, hogy sósfürdőjét keblki kezelés alá vehesse s annak kiépítése céljából valamely pénzintézettől kölcsönt vehessen föl, de csak oly föltétellel, hogy a felveendő kölcsön biztosítékául csakis fürdőjét és annak jövedelmét köthesse le.

Benedek Ferenc, torda-turi új körlelkész aa. állomását elfoglalván: központi járandóságai folyóvá tétettek.

Nagy-teremi egyházközségünk az iránti kérése, hogy papiháza megépítésére 500 frt. segélyt nyerjen, a segélyalapok teljes kimeritettsége okán, nem volt teljesíthető.

A Dániel-alapítványnál megüresedett négy kegydijas állomásra, tiz folyamodó özvegy asszony közül, özv. Heid Jánosné, özv. Benyovits Jánosné, özv. Benedek Keresztesné és özv. Mihály Endréné vétetett föl; a más hat folyamodó részére pedig az időközi jövedelmekből 20—20 frt. egyszer s mindenkor segély utaltatott ki.

Ezeken kívül még néhány személyi s több más lényegtelenebb ügy nyert elintézést, mire Ig. Tanácsunk, másodfoku közig. bírósággá alakulva, az alvinci özvegy papné kegyevi járandóságának megállapítása és a somosdi egyház papi beszoigálási költségeinek megállapítása tárgyában kelt egyházmegyei ítéleteket hagyta jóvá, minthogy a törvény és utasítás megfelelő rendelkezéseinek helyes alkalmazásával hozattak s az ellenük beadott felebbezések téves alapokon nyugszanak.

R. S.

Az egyházmegyéből.

A nagy-enyedi egyházmegyéből.

Nagy-enyedi egyházmegyénk szeptember 20-án népes Papi Értekezletet tartott Nagy-Enyeden, a városház disztermében; másnap rendes közgyűlését tartotta. Ezekről céloim értesíteni lapunk olvasó közönségét.

Az értekezlet kiemelkedő pontja volt Jancsó Sándor, nagy-enyedi lelkésznek »A hitben erősek és gyengék, vagy ugynevezett modernok és kegyeskedők az elvben és az életben« címü értekezése. Értekezletünk jegyzőkönyvileg köszönetet mond értekezőnek. Szerző beleegyezését kéri az értekezés kiadására, mert az abban kifejtett elvek egyházmegyénk álláspontját híven tüntetik fel, s mint ilyet egészen magáévá teszi értekezletünk. Nemcsak, hanem óhajtja és hiszi, hogy a nyilvánosságra hozatal által jó szolgálatot tesz az anyaszentegyház egyetemének s abban a kegyeskedők farizeuskodása révén netalán megtévedett egyeseknek.

Hogy erdélyi egyházkerületünkben is kezdette az igaz protestáns szellemmel homlokegyenest ellenkező e kényelmes irány előre tolni torzalkjait, azt e lapok nagytiszt. szerkesztője és amaz irány egyik (óhajtjuk legyen egyetlen) szószólója között felmerült vita és a küküllői egyházmegye általános papi értekezletének erre vonatkozóan nyilatkozattételre felhívó Szózata bizonyítja.

Legyen felelet e tekintetben az az értekezés, melyet általános papi értekezletünk magáévá tett s melyet, mint az értekezlet jegyzője a vett megbízás folytán nyilvánosságra

hozok. (Lapunk legközelebbi számában megkezdjük közlését. Szerk.)

Erdély a felvilágosodás hazája volt. Az ma is. Továbbra is, mindvégig annak kell maradnia. Az marad, ha a protestáns papság nem a kegyeskedő, hanem az igaz protestáns, modern irány előtt hajlik meg és annak magvait hintegeti hallgatóinak szellem-világába.

Hadd, legyen megemlítve, hogy felvetett kérdés folytán élénk eszmecsere adott alkalmat István király napjának isteni tisztelet által való megtartása. Komplikálta e kérdést, hogy a nagy magyar király szentté avatott, a mi minket tilt az innepléstől; masfelől törvényhozásilag nemzeti ünnepnek nyilvánított, mely körülmény parancsolja a legmagyarabb egyháznak, hogy templomaiban is ünneppé tegye e napot. Tanulságos eszmecsere után, a megállapodás ez: »Ha némely egyházközségben István király napján a hívek megkivánják az istentisztelet tartását, emlékezzék meg a pap a legközelebbi vasárnapon az államalkotás fontosságáról s ezzel egyszerre az első magyar király halhatatlan érdemeiről. Ez a leghelyesebb, míg az egyházkerület más uton fogja szükségesnek tartani az intézkedés tételét.

Élénk és építő volt az értekezlet; sajnálattal nélkülöztük ott a világi elemet. De hát úgy van isten országa, mint a magvetés: a magvetőnek kell megkeresni a földet.

Nó de, másnap, mikor közgyűlésünk isteni tisztelettel vette kezdetét és ott gyönyörködhetek és épülhetek a jelenlévők Egerházi Lajos, új-tordai lelkész szép beszédében, melynek rendén ő a nagy apostollal »nem végezett egyebet

tudni, hanem a Jézus Krisztust, a megfeszítettet«; mégis csak eljöhett volna a templomba a Bethlen-kollegium ifjusága és tanárkara. Hirtül volt pedig adva a templomozás, meghívta az enyedi egyház egyik lelkésze hivatalosan is a Bethlen-főtanodát. Ők pedig süketek valának a hívó szóra: Avagy, egyebet végeztek ők tudni? »Faragott kőből építettek házat, de nem lakoztak abban«, mint Ámos korában. Most azért ügyeljenek az építők, nehogy továbbra fővnyre építsenek. Emlékezzenek! A nagy építő, a halhatatlan Bethlen Gábor. A szegeletkő az Ur Jézus Krisztus. Az igaz valóság nem csupán a theológiában, de még inkább a hívők lelkében, azok életében, közösségében, testvériességében van. Avagy, nem volnának testvérek? Mi sohasem tagadtuk és sohasem fogjuk megtagadni azt. Sapienti sat.

A közgyűlés tovább folyt. Élünkön a buzgó és tevékeny főgondnok, mélt. Zeyk Dániel, főispán, gróf Teleki László, gondnok, gr. Bethlen Sándor, Csató, alispán, Kovács, polgármester, Tóth Miklós, Gáspár János, stb.-vel hallgattuk a kimerítő s egyházmegyénk egy évi életét híven feltüntető esperesi jelentést. Majd a főjegyzői, tanügyi-előadói, számviteli és pénztárosi előterjesztésekből meríthetett meggyőződést a közgyűlés, hogy egyházmegyénk vezetése, köteleességteljesítő, lelkiismeretes emberek kezében van,

Hosszas volna az eredményeket elősorolni. Az egész esperesi jelentést s utána az előterjesztéseket mind kellene közölni. Elég, ha annyit hozok nyilvánosságra, hogy mindenek ékesen és szép rendben valának.

Jancsó Lajos.

TÁRCA.

A kijelentésről.

(Folytatás.)

Az összezavarás nem maradhat káros hatás nélkül sem a kegyességre, sem a ker. gondolkodásra nézve. A kegyeséget könnyen megzavarhatja az, ha bizonyos dolgokat és cselekvényeket lát, melyek éppen nem növelik a hitet, a minek következtében, hogy a zavart elkerülje, vagy a szövegen, vagy a saját lelkiismeretén kénytelen erőszakot elkövetni. A ker. gondolkodás is megtévedhet, mert úgy fogja fel a dolgot, hogy a biblia egész tartalma kijelentés és ott látja mindig az isteni szellemet, mely előtt az egész vonalon meghódolni, kénytelen. Ez utóbbi oka aztán, hogy létre jött a zsidó Kabbala, sőt a keresztyénség doktorai is ebben a hibában szenvedtek sokáig. A scholastikusok asztronomiát, Bossuet politikát, igen sok theologus egész kosmológiát olvasott ki e felfogás következtében a szentírásból. Valóban, egyike volt a legnehezebben megértetett dolgoknak, hogy a biblia valóságos tartalma, tehát maga a kijelentés semmi másra nem vonatkozhatik, mint erkölcsi és vallásos igazságokra; míg az emberek odáig jutottak, hogy Galilei ki-mondhatta: a szentírás nem azért adatott nekünk, hogy megtanuljunk, milyen az ég, hanem azért, hogy megtanuljunk, miképpen jutunk el oda.

A régi theológiának még másik felfogása is volt, mely nem kevésbé volt helytelen. Ezen felfogás szerint, a kijelentés megismerteti velünk, hogy mi az isten lényege, s mi az emberé, s hogy a kettő között milyen viszony tartozik lenni? Ez az eszmei rendszer. Általában véve, két részre

osztható: egyik része vonatkozik a tanra, a másik a morálra. Lényege a következő. Az ember képtelen levén magától eljutni az igazságra, Isten kijelentette neki magát a próféták és az apostolok által, legtökéletesebben pedig szent fia által. E kijelentett igazságok egy része egyszer kijelentve, az ész által megérthetővé vált, másik része azonban, bár ki van ugyan jelentve, de mégis az ész elleni támadás bélyegét viseli magán: ez a mysterium. Ez a tudomány virágzott a XVII.-ik században, a prot. dogmatizmus virágkorában. Ez volt az orthodoxizmus. Ezzel szemben, ellentétes álláspontot képviselt a racionalizmus, abból indulván ki, hogy a mi meg nem érthető, az nem is való; a vallás bizonyos igazságok összegéből áll, melyek az ész által igen könnyen felfoghatók. Ez irány egyik képviselője, Lessing szerint, a bibliának csak pedagógiai értéke van. A vallás csak ennyi: Isten, kötelesség és lélek-halhatatlanság.

Akár a szupraturalistikus orthoxiát, akár a racionalizmust tekintjük, mind a kettőnek közös kiindulópontja, ám, közös hibája az intellektualizmus. Egyik irány éppen úgy, mint a másik, ügyet sem vet sem a lélektanra, sem a történelemre. Egyetlen szó megmagyarázza a két rendszer közös hibáját: ellenkeznek a valóságos tényekkel. Ha hasonlítható valamihez a biblia, ez legkevésbé a dogmatika, vagy a vallásos tanítások kézikönyve. Az egészben nincs egyetlen egy könyv sem, mely valóban didaktikus legyen, még a Róma lakóihoz írott levél sem az. Minden található abban, kivéve azt az egyet, mely akkor volna keresendő, ha a kijelentés dogmatikus fogalmazását fogadnók el. »A biblia

— mondá Bruce, a híres angol professzor »The chief end of Revelation« c: művében — hasonló egy terjedelmes nagy tartományhoz, hol az isteni igazságok növényei és virágai végtelen bőségben teremnek és a legbámulatosabb változatosságot és festői szépséget mutatnak. A theol. rendszerek ellenben csak egy rendezett virágházhoz hasonlók, hol a virágok egymás mellett, sorjában vannak elhelyezve, de élettelenül, félig elszáradva.«

A dogmatikus intellektualizmus nemcsak a lélektannal, hanem még magával a bibliával is ellentétben van. Az intellektus nem a tulajdonképpeni vallásos tehetség, sőt az intellektualizmus félreismeri a bűnt éppen úgy, mint a kegyességet. Igen, ha a bűn nem volna más, mint az ismerő tehetség eltévelyedése, a mint ezt a régi görögök képzelték, akkor a kijelentés valóban a természetfeletti igazságok közlése lehetne. Sőt ennek kellene lenni, mert a gyógyszer így felel meg a bajnak. Ámde, a bűn más dolog, mint eltévelyedés, ez az akaratnak a ténye, a szívnek megkeményítése és az erkölcsi életnek a megromlása.

Az intellektualizmus nyügétől egyedül Jézus Krisztus, és a benne vetett hit szabadíthat meg. Ámde, csak úgy, ha tudjuk, hogy Jézus Krisztus, mint a kijelentés legfőbb megtestesülése, nem csupán tanító. Ha tudjuk, hogy az ő tudománya és lényege a kijelentésnek és a róla való tan is csak eszköz arra nézve, hogy a mit ő mondott, azt higgyük. Csodálatos, élete is csak e célnak áll szolgálatában. Munkái központossá válnak tanításában, melynek a megmagyarázására szolgálnak élete, halála, feltámadása, a tanítás előforduló szükségéi szerint. Ám bizonyos, hogy ő tanító, éppen úgy, mint Socrates, vagy Plátó; a kijelentést tehát el kell választani az ő személyétől éppen úgy, mint a gyümölcs nem ugyanazonos a növényvel, mely azt megtermi. Ha így fogjuk fel Jézust, abban nincsen semmi veszedelem. Schleiermacher és Vinet óta ez eszmék, melyek mindig ott voltak az igaz keresztyénségben, egészen megszokottakká váltak. Mondhatnók azt is, hogy szinte axiómákká lettek már ezek a mi prot. theológiánkban, nincs hát róluk mit vitatkozni.

Az intellektualizmus ellentétét a mystikus theoria képezi. És pedig Franciaországban inkább, mint Németországban, hol meglehetősen sajátos magyarázatot adtak neki. Ujabbán ismét más és más fogalmazásai kerültek felszínre e kérdésnek. Legpregnansabb a Sabatier, párisi tanáré. Sabatier híres munkájában »Esquisse d'une philosophie de la religion« a kijelentésnek külön fejezetet szentel. Az ő nála található fejezetben két részre osztva, találhatjuk a kijelentés kérdését, az egyik pozitív, a másik negatív. Egyiket nevezi ő mythologikus, a másikat dogmatikus magyarázati módnak. Mindkettőt a mystikus theoria szolgálatába meríti. Egészben véve, a kijelentést a következőképpen fogja fel. A kijelentés éppen olyan általános tény, mint a vallás. Lehet mondani, hogy ha a vallás az ember kérése az istenhez; a kijelentés az isten válasza az emberhez. Érezhető különösen az imádkozásban. A vallás nem más, mint istenről való szubjektív kijelentés az emberben és a kijelentés nem más, mint az istenben való objektív vallás. A kijelentés tárgya nem lehet más, mint maga az isten, más szóval, nem más, mint az ő jelenlétének érzése mi bennünk, felemelvén lelkünket az igazságban és a szeretetben való élet magaslatáig. A kijelentés belső, mivel istennek nincs külső megjelenési módja, tehát nem tudja magát csak belsőleg észre-

vehetővé tenni a lélekben és a kegyességben, melyet inspirál. Kétségen kívül, a belső kijelentés csak a természet, vagy a történelem eseményeinek külső burkolata alatt jelenhet meg. De a külső jelek nem csak arra nézve jelei a kijelentésnek, a ki meg tudja azt érteni és vallásos érzésében megmagyarázza. A belső kijelentés önmagában evidens mindig és oktalanság a kijelentés kriteriuma után kutatni. A kijelentés fokozatos. A kijelentés ezek szerint individualis és szubjektív; de hát lesz-e akkor objektív és konkrét? Lesz-e az üdv elhatározó hatalmává? A socialis filozofia kimutatta, hogy egyetlen egy egyén sem létezik sem maga által, sem magáért. Az öntudat is az erkölcsi igazságokat csak úgy fogadja el, ha tudja, hogy azok mindenkire tartoznak. A vallásos felbuzdulás tehát ugyanegy istentől származva, mindenkiben lehető, sőt mindenkire tartozik is. És így a kijelentésből lassankint hagyomány válik, melyet először szóval jelentenek ki, de aztán szentírássá változik az. Hogy pedig isten a maga akaratát kijelenteni akarván, e célra embereket választott ki, ez lehető, de ne feledjük el azért, hogy a véges forma nem abszolút. Az előttünk megjelenő objektív kijelentésen felül van tehát az isten autentikus kijelentése, mely mint aktualis és tapasztalati kijelentés az öntudatban ismétlődik. Eddig a theoria, melynek felállításával azzal biztatja magát Sabatier, hogy az ellentétek mind elsimulnak. És a kijelentés egyszerre természetfeletti, megtermészeti is, közvetlen és közvetett is minden ember számára; mert ebben benne van, hogy az egyetemes kijelentés individualis lesz és az individualis arra felé tart, hogy egyetemes legyen, hogy a kiegyeztetés megvan.

Sabatier ez elmondott nézetében van sok igazság. De ebben is megvan a hiba, melyet annyiszor tapasztaltunk. Ő is igazat mond abban, a mit elmond, nincs igazsága abban, a mit elhallgat. (Folytatása következik.)

Különfélék.

— **Br. Bánffy Dezső öngyméltóságát**, mint miniszterelnököt, a haza és a város érdekében szerzett kiváló érdemei elismerésül, Kolozsvár városának törvényhatósági bizottsága okt. 22-én tartott ülésében diszpolgárának választotta. Senkinek sincs több oka örülni e kitüntetésnek, mint éppen nekünk. Br. Bánffy Dezső városunk szülötte; helybeli kollegiumunkban végezte illető tanulását; az erdélyi részeken kezdte meg politikai fényes pályáját; itt volt előbb egyházmegyei, azután egyházkerületi főgondnok, és mint ilyen is nagy buzgóságával, éles elméjével, és szilárd akaraterejével mindenkinek tiszteletét, szeretetét vivta ki magának. Jellemének puritán szívóssága, egyszerű nyíltsága, alkudozni nem hajlandó temperamentuma nem egy ellenfelet szerzett közpályáján, de a mióta a király bizalma oda hívta az ügyek élére, körültekintő bölcsessége, lángoló hazafisága napról-napra üti ki a méltatlan fegyvert ellenségeinek kezéből és szaporítja az őszintén tisztelők táborát. Kívánunk jó, hosszú életet, hogy fáradhatatlan munkásságának áldásait láthassa meg édes hazánk és egyházkerületünk életének dicsőséges föllendülésében.

— **Antiquarius barátunk cikksorozata** befejezést nyervén, ismételten felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy a méltó feltűnést keltett dolgozatot most már a maga teljességében ismételten át- meg át-olvasni, sziveskedjenek. Az a tiszta fő, nemesen érző, puritán kalvinista szív megérdemli a vele való beható foglalkozást. Egyszersmind felkérjük olvasóinkat, hogy a mennyiben egyetértének Antiquarius felfogásával és egyáltalában lapunknak e tekintetben való meggyőződésével: akár egyénileg, akár a Papi Érte-

kezetek utján hozott határozataikat még e hónap folyamán velünk közölni, sziveskedjenek, hogy még ez esztendőben összeállithassuk azt az »Albumot«, melynek egy pár százra menő diszes névsora, és nyilatkozata ítélet a nyavalyás evangelizáció felett, és tiltakozás a népbolondító álszenteskedés ellen, mely belopozkodva az egyházkerületek területére azoknak kenyerén úzi romboló mesterkedését. Az erdélyi egyházkerület papsága nem fog megfelekedezni dicsőséges multjáról!

— **Denique, a generalis notáriusok!** Mindenütt ezek csinálják a bajt, a háborúságot. Nem is tudjuk, hogy mért nem kergetik el mind, a hány van. Ugyan, mi szükség van rájuk? A Tiszán-túli egyházkerületben a derék Tóth Sámuel, egészségi okokból, beadta lemondását. Elrendelték a szavazást, de nem kapott senki abszolút többséget. Elrendelték a második szavazást és mikor felbontották a szavazatokat, az tünt ki, hogy a két pályázó egyforma szavazatot kapott. Ezen nem nyugodhattak meg és elrendelték a szavazatok revízióját. Harmadszor is összeült a bizottság és akkor ugy találta, hogy de bizony az egyiknek több van négy szavazattal, és erről megtették jelentésüket a közgyűléshez. A kisebbség nem hagyta magát és úgy történt, hogy három óra hosszan keresztül vitatkoztak »pro és contra«. A végén is, szavazással döntötték el a dolgot, holott 58 szavazattal 22 ellen Zsigmond Sándor, h.-szoboszlói pap, és esperes megválasztása helybenhagyott, Dicsőfi József, debreceni pap ellenében. Nálunk ez sokkal csendesebben, mert több áhitatossággal és több kenetességgel fog megtörténni. Óh, jaj!

— **Gileád Balzsama. Imádságok,** ref. kereszténynek számára. Irta Tóth József, nagyváradi ref. segéd lelkész. A tetszetős formában megjelent csinos kötet fűzött példánya 1 frt. kötött példány 1 frt. 50 kr. diszpédány 2 frt. mely ha a szerzőnek beküldetett, a példányok bérmentve küldetnek meg. A tehetséges fiatal szerző már több kisebb egyházi munkát adott ki, és reméljük, hogy mostani törekvése is, bár az imádság-írás a legnagyobb feladat, figyelmet, és buzdítást érdemel. Ismertetéséről gondoskodni fogunk.

— **Megjelent a »Protestans Pap« című lap** XVIII-ik évfolyamának 10-ik száma Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében Kölesden, következő tartalommal: Sírál. Sántha Károlytól. Kádencia. Ifj. Eötvös Károlytól. Az új ember ismertető jelei. Módra Imrétől. Életünk gyors lefolyása mire serkent? Jávorv Nándortól. Izsák és fiai. Földváry Lászlótól. Vallásos órák. Ladányitól. Áldások az Úrasztalánál. Batta Györgytől. Gyászbeszéd. Adorján Ferenc-től. Halotti ima. Boros Istvántól. Törvények és rendeletek tára. Kund Samutól. Egyházi tiszti választások. Papválasztások. Halálozások. Irodalom. A lapra előfizethetni a szerkesztőknél egy évre 4 frttal, félévre 2 forinttal, negyedévre 1 forinttal. Kaphatók még régebbi évfolyamokból teljes példányok, a mult évfolyamból azonban az 1. 2. és 3-ik számok teljesen elfogytak.

— **Élet és munka,** vagy munkás, művelt és tudós férfiak életrajza. Irta Smiles Sámuel. Fordította Dáni Ede. Smiles Sámuel ismert alakja az angol irodalomnak. Művei eredeti felfogást és közvetlenséget árulnak el; a jóra buzdítani akaró emberbarát tűnik ki minden sorából. Az ifjuság különös örömmel olvashatja könyveit, mert azok nagyobb része egyenesen az ifjuságnak szól. Az »Önsegély«, a »Jellem« s a »Kötelesség« című művek szerzője a legnagyobb rokonszenvenek örvend hazájában s ezt a rokonszenvet bátran oszthatjuk mi is az angolokkal. Mert Smiles semmit sem ír, a mi ne volna értékes. Ez a műve az »Önsegély és jellem« mintájára van írva és sok ujat tartalmaz arra nézve, hogy mit lehet becsületes akaraterővel és szilárd önmegtartóztatással végrehajtani. Van a könyvnek egy része, a mely a szellemi tulterhelésről s az egészségi feltételekről szól. Ez a rész különösen hasznára lehet mindenkinek, a kinek az életmódja olyan, hogy az agyát tulterheli a nélkül, hogy testét kellőleg edzené. Személyes tapasztalatait is kiaknázta Smiles ezek leírásakor. Az egész könyv tíz fejezetre oszlik, ily

címekkel: 1. A férfi és a gentleman. 2. Nagy férfiak, nagy alkotók. 3. Nagy fiatal emberek. 4. Nagy öreg férfiak. 5. A képesség és szellem öröklékenysége. 6. Tulhajtott tudományos tevékenység, szellemi tulterheltség 7. Egység, kedvtelések. 8. Városi és falusi élet. 9. Nős és nőtlen állapot, — hitves. 10. Az élet alkonya; nagy emberek utolsó gondolatai. A csinos diszkötéses könyv Lévai Mór kiadásában jelent meg Ungváron. Ez a nyomda oly első rangú kiállítást produkált ezuttal, mely dicséretet válnék bármelyik fővárosi nagy nyomdának. Igazán örvendetes az az áldozatkészség, a melylyel a kiadó ezt a derék könyvet karácsonyi diszmun-kává tette az ifjuság számára, ámbár a Smiles könyve fel-nötteket is nagyon érdekelhet.

— **Hálás köszönet.** A jó isten a szegény désfalvi leányegyháznak egy jóltevé Tabitát rendelt maros-vásárhelyi építőmester Mentés Márton kegyes nevében, désfalvi születésű Muszka Mária asszonyban, ki az egyház urasztalára egy arany-rojtos asztal takarót ajándékozott mintegy 25 forint értékben. A kegyes nő fogadja e helyen is a szegény egyház hálás köszönetét. Harangláb, okt. 29., 1897. Benedek Ferenc. ref. lelkész.

— **Nyilvános köszönet.** A kolozsvári ev. ref. kollegium tanterem építési alapjára újabban a következő adományok folytak be: (XXIII-ik közlemény) Kiss Péter patai lelkész 1 frt. Nyárádi Béla V. g. o. gyűjtése 2 frt 10 kr. Dr. Vékony Albert, Kis Jenő 297 sz. iv 20 frt. Török Imre II. g. gyűjtése 1 frt. 10 kr. Nagy Andre II. g. gyűjtése 3 frt. 80 kr. Ferenci Dezső II. g. gyűjtése 5 frt. Sallak János II. g. gyűjtése 1 frt. 05 kr. Szemeriai Gyula főszolgabíró gyűjtése: Balogh János 50 kr. Knoll Gusztáv 50 kr. Buchwald József 10 kr. Felső-Peterd község 50 kr. Közép-Peterd község 50 kr. Farkas Mór 10 kr. Ilia István 10 kr. Torda-Koppánd község 50 kr. Mészki község 50 kr. Endes Kálmán jegyző 50 kr. Endes Kálmán 50 kr. Simon Antal ref. lelkész 10 kr. Pálfi Károly 10 kr. Szenkovich Sándor 10 kr. Felső és alsó szent-mihályfalvi ref. egyház 1 frt. Miklósi József, ref. lelkész 50 kr. Mihályfalvi Sámuel 20 kr. Ifj. Kovács János 20 kr. Varga István 10 kr. Pap Gergely 50 kr. Moldvay István 20 kr. Tisza Lászlóné 2 frt. Péter Antal, ref. lelkész 50 kr. Horváth József 1 frt. Érsek Márton 50 kr. Bozsán János 20 kr. Gál Sándor 50 kr. Poponyec Miklós 20 kr. Kis István 20 kr. Cseh János körjegyző 50 kr. Pozsonyi Gábor körjegyző 40 kr. Fosztó Elek körjegyző 50 kr. Fosztó Elekné 50 kr. Egerbegy község 1 frt. Szemeriai Domokos honvéddhadnagy 2 frt. Szemeriai Gyula főszolgabíró Tordán 3 frt. Fogadják a nemesszívű adakozók és gyűjtők a kolozsvári ev. ref. kollegium előjáróságának hálás köszönetét.

Hivatalos rész.

4426—1897.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék nt. lelkészelnökének.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium folyó évi 59.455. és 62.232. sz. alatt kelt intézvényei alapján tudatjuk, hogy a) az 1885-ben Budapesten, Aigner Lajos kiadásában megjelent ily című tankönyvet: »Geographie von Ungarn mit einem kurzen Abrisse der allgemeinen Geographie. Für Volksschulen bearbeitet, von Prof. Dr. J. H. Schwicker. Neunte, verbesserte Auflage«, mivel elavult és közjogi szempontból is kifogás alá eső adatokat és a fennálló alkotmányos viszonyokról téves, a valóságnak meg nem felelő fogalmakat tartalmazó, a hazai összes népiskolai használatból kitiltatott; b) az 1892-ben a balászfalvi görög kath. szeminárium nyomdájában a szerző megnevezése nélkül megjelent ily című tankönyvet: »Elemente de constitutioni Patriei«, mivel a magyar királyság mibenlétét a valóságnak megfelelően kidomborítani, elmulasztja, önálló államiságát elhomályosítja, sőt a közjogilag nem is létező osztrák-magyar államba rejti el; továbbá, mivel számos helytelen közjogi kifejezést és értelmezést foglal magában: a hazai összes tanintézetek használatából kitiltatott és a kitiltás foganatosításának az 1876. XXVIII. t. c. 7. §-ának 5. pontja alapján leendő ellenőrzése a kir. tanfelügyelőék szoros kötelességévé tétetett.

Kolozsvárt, 1897. okt. hó 26-án

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. November 11.

45. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Hitben erősek és gyengék az elvben és az életben.

A »hitben erős« és »gyenge« egymás mellett szokott állani, mint elválhatatlan ellentét. Már az apostoli kor ismerte ezt az ellentétet és azon állapotnak e kifejezések általi jelzése az új-szövetségből ered. (Róm. 14. I. Kor.) A reformáció korában is megvolt, még pedig nem is csak a katolicizmus és protestantizmus közötti nagy ellentétekben, hanem még az utóbbinak különböző árnyalatai között is; és még a későbbi időkben is a vallás mezején folyó sok küzdelem, mint a hitben erősek és gyengék egymás elleni harca tünik fel.

Az egyházi élet virágzó fejlődése nem is attól függ, hogy ez az ellentét megszűnjék, mert az nem is fog soha megszűnni, épp oly kevésbé, mint a politikai életben a konzervatívek és liberálisok közti különbség, hanem attól, hogy két ellentétes irány oly viszonyba kerüljön egymással, mely viszony folytán az örök küzdelem egyszerre bevégeződjék, azaz, az igazságot tisztázzák.

Kisértjük meg, az idők és formák különbözősége dacára is, a két vallásos irányzat között mindig megmaradó különbséget szorosán körül írni; azután korunkban az erőseket és gyengéket feltüntetni; s végül, egymáshoz való viszonyukat meghatározni, s elért eredményeiket úgy a tudományos, mint a gyakorlati életben méltatni.

A »hitben erős és hitben gyenge« kifejezés a Pál apostol irataiban fordul legelőbb elő. A római keresztyén gyülekezetben, melyhez ő ír, akadt oly emberekkel dolga, kik bizonyos lelkiismeretet csináltak abból, hogy egyik, vagy másik ételből egyenek, vagy ne egyenek. »Egyik, a hitben erős, azt tartja, hogy mindent meg szabad enni; a gyenge pedig csak növényt eszik«. (Rom. 14, 2.) »Az egyik, a gyenge, egyik napot többre becsüli a másikkal, a másik, az erős, minden

napot egyformán becsül«. Hasonló jelenséggel találkozunk a korinthusi gyülekezetben. Ott némelyek lelkiismeretet csináltak abból, hogy a pogány istenek templomában megmaradt, s azután a mézárszékben eladott húst megegyék, mert féltek, hogy ez által szellemi közösségbe lépnek a bálvány-istenekkel, mi az akkori keresztyének nézete szerint, nem kevesebb volt, mint az ördöggel lépni közösségbe. Pál ezen egyháztagokat is gyenge lelkiismeretűnek mondja (I. Kor. 7—11.) s az ők aggodalmaikat szembe állítja az erősek alapnézetével, midőn ezt mondja: »az étel nem tesz minket isten előtt kedvessé. Mert, ha mi eszünk, az által nem leszünk jobbak, s ha nem eszünk, az által nem leszünk csekélyebbek az isten előtt«; (8. 8.) vagy más helyen, mikor így szól: »Én tudom, hogy magában mi sem tisztátalan, hanem ha valaki valamit tisztátalannak tart, az tisztátalan neki«; (14, 14.) »az isten országa nem ételben és nem italban áll, hanem a szentlélek általi igazságban, örömben és békeségben«. (14—17.)

Ezek szerint, »gyengék a hitben« mindazok általában, a kik hiszik, hogy valami külsőleges, a mi észszerűleg gondolva, semmi összefüggésben sem áll a szív tisztaságával és az érülettel, az embert kedvesebbé teszi isten előtt, a valláshoz tartozik és eszköz az üdv és a boldogság megnyerésére. Ezekkel szemben, »erősek« mindazok, kikre nézve a vallás életelv, tiszta szellemi viszony istennel, a végetlen szellemmel; a vallásos állapot pedig nem egyéb, mint a szentlélek általi igazságosság, békesség és öröm.

Ezen vizsgálódás után láthatjuk, hogy Pálnak az ő zsidóskodó ellenfeleit is, kik a körülmetéléket s a zsidó vallás egyéb tételeinek betöltését is a keresztyénség lényeges jegyül és az üdv szükséges feltételül állíták, a hitben gyengékhez kellett volna számitania, és mint olyanokkal elbánnia. Ő nem teszi ezt, hanem inkább

minden levelében, mint »hamis apostolokkal« foglalkozik velük; mint roszakaratuakkal, a kik szándékosan nem akarják átlátni az igazságot; s Péter antiokhiai magaviseletét is, a mely csakugyan hitben való gyengeség volt és gyenge lelkiismeretből származott, »képmutatásnak« (két-színűség) nyilvánítja. Mi alatt a »gyengékkel« szemben, kikkel leveleinek idézett helyein foglalkozik, az »erősek« részéről a legszeretetteljesebb türelmet és a legkiméletesebb elnézést kívánja: addig a körülmetélkedés apostolaival szemben kiméletlen élességgel lép fel, s óhajtja, hogy vajha már egyszer »megmetéltetnének«. Nem lehetetlen, hogy az akkori viszonyoknak elfogulatlanabb felfogása Pálnak ezen fanatikus ellenségeit is szelidebb állásponttról, mint »hitben gyengéket« itélné meg, mert az teljesen mindegy, akár azt mondjuk, hogy: valamely étel kedvessé tesz isten előtt; akár azt, hogy: a körülmetélkedés kedvessé tesz isten előtt, mert az egyik épp oly külsőleges és érzékies, mint a másik. Mégis lényegében Pálnak ezen zsidóskodókkal szemben is ugyanaz a helyzete, mint hitben gyengékkel. Mert valamint a hitben gyengékkel szembe állítja az isten országát, úgy mint szentlélek általi igazságot, békét, örömet, épp úgy a körülmetélkedést sürgető ellenfelekkel szembe állítja azt, mint hitet; a külsőségekkel szemben hangsúlyozza, mint szellemet; a természet-vallás érzéki elemeivel szemben, melyekből származik a napok és az ételek közti különbség és a körülmetélkedés becsülése, mint új teremtetést és az érzéki szolgálattal szemben, mint szellemi szabadságot. Tehát, a Pál életküzdelmét teljes joggal szemléljük úgy, mint a hitben erősnek harcát a gyengék ellen; és annak az oka, hogy ő egyházi főelleneit nem ezen szelid világitásban látta és ítélte meg, nem a dologban magában rejlik, hanem a minden elvi küzdelemnek természetes élesességében.

Hogyha már »a hitben gyengéknek« ezen meghatározott fogalma után egy tekintetet vetünk a reformáció korára és az azt irányító személyiségekre, akkor azt kell mondanunk, hogy Luther ugyan a katholicizmussal való összehasonlításban egy hitben erős, a mennyiben megszabadította a vallást az érzéki, külsőleges elemek tömegétől, a melyek katolikus felfogás szerint, isten előtt kedvesekké tesznek s ez által a vallást egyszerűsítette és szellemesítette; de Zwinglivel és Kálvinnal, vagy még inkább

a mi korunk vallásos fogalmaival összehasonlítva, a legnagyobb mértékben gyenge a hitben. Hogy ha ő minden közösséget a Krisztussal, s az üdvnek és boldogságnak minden bizonyosságát veszendőnek hitte az urvacsorában a Jézus Krisztus valódi testének evése nélkül, és Zwinglit, ki a szellemi közösséggel megelégedett, mint pogányt tekintette: úgy ő is a hitben gyöngékhez tartozott, mert neki is ugyanazt lehetett volna felelni, a mit Pál felelt a gyengéknek: »az étel nem tesz minket az isten előtt kedvessé; ha eszünk, az által nem leszünk jobbakká«; a test nem használ semmit, a szellem az egyedüli. Luther szerint is az üdv sok részben külsőtől és érzékitől tétetett függővé, a mely semmi lényeges és kimutatható összefüggésben sem állott a vallásos érzülettel, a mely minket sem jobbakká, sem rosszabbakká nem tesz és a melyben éppen a gyengék ismertető jele áll. Ha az isten országa „szentlélek általi igazságosság, béke és örömben áll“, akkor hitben való gyengeség, azt egy testnek evéséhez kötni, s attól függővé tenni.

Különben, Luthernek egész theológiáján, mely az ő belső hitéletét is lényegesen irányította, látszik a hitben gyengeség karaktere. A jövőbeli boldogság, mely körül egész hit- és gondolat-világa forog, már magában valami külsőleges és ezen külsőlegest megint valami külsőlegessel támogatja, hogy az, t. i. nem az istentől a lélekbe adott működő igazságosság, nem a megszerzett békesség, nem a szentlélekben érzett öröm által, hanem a keresztség, az oltári szákrámentumok fogadása, az isten fia természetes testének igazi élvezése és a Krisztusnak az emberek bűnéért teljesített elégtétele által érhető el. Hogy hitében vidám, üdve felől bizonyos legyen, külső támaszokra volt szüksége a keresztségben, az Ur testében és az irás betűjében; az a hit pedig, melynek külső támaszokra van szüksége, melynek ereje nem a belső bizonyosságban rejlik: gyenge hit. Innen van az a folytonos kétely és küzdelem az ő lelkében, melyek egész életét kísérik. Mindegyre felmerül lelkében a »gondviselés« kérdése, hogy: vajjon az isten csakugyan kegyelmes istene-e neki is? Vajjon idvezíti-e halála után? És ezen folyton megújuló kérdésekkel szemben, csak azon elhatározással tud magán segíteni, hogy az ilyen gondolatokat egyszerűen kiveri a fejéből. Gyakran fölmerül lelkében a kétely: hogy vajjon az

urvacsorában csakugyan a Krisztus természetes testét veszi-e annak zálogául, hogy isten az ő bűneit megbocsátja: és itt is csak az írás szavára való hivatkozással tud magán segíteni. Megjelenik a sátán, disputálni kezd vele és aggodalmat kelt benne üdve felől, mivel érzi, hogy szeretete és igazságossága fogyatékos, annak így felel: én valóban nem vagyok kegyes, de a Krisztus kegyes; az ő nevében kereszteltettem meg és vettem a szent szákrámentum ajándékát s ezekben bizonyosságát bírom annak, és szilárdan állok a mellett, hogy az isten is kegyelmes irántam! Ezen nyilatkozatnak röktön utána teszi: »mégis csodálatos, hogy én ebben a tanban teljesen bizni nem tudok!« Mi egyáltalán nem csodálkozunk, hogy ő ezen tanban teljesen nem bízhatott, s hogy az kételyt és benső büzdelmet támasztott benne, melyek, hitteljes kedélye dacára, belső világára sötét árnyék gyanánt vetődtek, s némelykor csaknem a »sír szélére üzték«. Mert ő hitét pusztán külsőkre alapította, már pedig az ilyen mindig gyenge hit.

Hát, vajjon jelenlegi egyházunkban kik az erősek, és kik a gyengék a hitben? Azon meghatározás szerint, melylyel Pál apostol ezen állapotot körülírja, erősek nyilván azok, kik az isten országát, a mennyiben az a szentlélek általi igazságosság, béke és örömben áll, vagy más szavakkal, az evangéliumot, mint a keresztyénség vallás-erkölcsi szellemét, mint a mely a keresztyén érület meg nem szégyenülő bizonyosságát hordja magában, örök benső igazságában úgy tekintik, mint a mely egyedül tesz kedvessé az isten előtt, a melyet nem birhatunk a nélkül, hogy jobbakká lennénk; és nem nélkülözhetünk a nélkül, hogy rosszabbakká lennénk; melyet éppen azért egyedül tartanak úgy az egyesekre, mint a gyülekezetekre nézve a kegyesség kétségbevonhatatlan és maradandó alapjának, minden egyebet pedig, mint külsőlegest úgy tekintenek, mint a mely által sem jobbakká, sem rosszabbakká nem leszünk. Ezzel szemben a hitben gyengék azok, kik ezen külsőségre oly nagy súlyt fektetnek, hogy azok nélkül az evangéliumot egyrészt saját magukra nézve elveszettnek hiszik; míg másrészt másokban fel nem ismerik.

Minden hit, mely abszolút bizonyossággal nem bír, gyenge hit. Az abszolút bizonyosság pedig nem az esetlegesben, hanem az önmagában szükségszerűben; nem az úgy nevezett történeti igazságokban, hanem a megdönthetetlen, általános

benső igazságban áll. Ha valami megesik történelmileg, mi azért elfogultság és előítélet nélkül vizsgálódunk a felett, de legyen bár a vizsgálódás eredménye pozitív, vagy negatív, attól egyetlen oly igazság sem függ, a mely »kedvesekké tehetne isten előtt«, s a melyre akár egyesek, akár a gyülekezet vallásos életét építeni, szabad volna.

A vallás benső és nem külső; érület és nem hittétel; belső életelv, nem egy külső ténybe vetett hit: így beszél a hitben erős és ezzel a meggyőződéssel komolyan utána lát, hogy a vallás megszabadíttassék minden történelmi toldaléktól, s hogy a mi a kegyességnek örök lényege, külön választassék az egyes eseményektől; s a mi valósággal kedvessé teszi isten előtt, s egyesek, valamint a nagy egész üdvének maradandó alapját képezi, függetlenné tétessék a mindig kritika alá tartozó történelmi kérdésektől. Röviden szólva: ezen kérdések tisztázása körül kifejtett buzgalomban és képmutatás nélküli őszinte küzdelemben, vagy az ezzel éppen ellenkező törekvésekben áll és határozódik korunkban a hitben erősek és gyengék ismertető jele és még mindig folyó harca.

(Vége következik.)

Jancsó Sándor.
n.-enyedi pap.

Egy akol és egy pásztor.

»Szeressed felebarátodat, mint önmagadat.« Ezt a Krisztusi parancsot a szó-szoros értelmében megvalósítani: ez rendeltetése az egész emberiségnek. Csakhogy ezen rendeltetése felé nagyon lassan halad a világ.

Hogy én szeressem ellenségeimet, szeressem azokat, a kik gyermekeim szájából a darab kenyeret kihuzzák, testükről a rongyos ruhát lehuzzák, s fejünk felett a hajlékot felgyújtják; áldjam azokat, a kik úton-útfélen gyaláznak, jóhíremet-nevemet bepiszkolják; imádkozzam azokért, a kik üldöznek, kergetnek engemet: oh, milyen nehéz kötelesség ez! Bár milyen nehéz is, de meg kell valósítanunk, mert csak így haladunk idvezítőnk nyomdokán; csak így bizonyítjuk be, hogy isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett, csak így érthetjük el, hogy egy akol és egy pásztor legyen.

Ettől pedig még nagyon távol állunk. Dehogy is! Hisz, látjuk, hogy az újabb időben az egyes nemzetek, államok, uralkodók testvérként simulnak egymáshoz. A sziámi király eljön a mi jó királyunkhoz parolázni; a francia köztársasági elnök meg elmegy a muszka császárhoz, hogy keblére ölelje; az orosz nép között meg addig megszűnik a kancsuka. II. Vilmos német császár eljön Budapestre, hogy székes fővárosunkban minket, mint vitéz nemzetet dicsőítsen; az oláh király meg eljött, hogy a mi királyunknak a vizitet visszaadja. Az újabb időben éppen csak Kréta körül volt egy kis baj a kréta körül, de azt is eligazították már a görögök és

törökök. Egy szóval, az egyes nemzetek és uralkodók között a dolog rendben van. Hát még az egyes társadalmi osztályokban!

Grófok, bárók, hercegek leszállanak az alsóbb néposztályba és onnan választanak maguknak feleséget és megfordítva. Az egyik megszökik a cigányprimással, a másik a festővel, a harmadikról meg lovagkorból való legendákat beszélnek. A tudós világ meg aggódik, remeg Andrée életéért és minden nap várja vissza. Egyáltalában, nagyon különösen végződik ez a XIX-ik század, mintha a világ megvalósítani akarná az egy akol és egy pásztor elvét. De az egyházi téren egészen ellenkezőleg van.

Mi papok, tanítók, haragszunk egymásra. Egymást nem is tartjuk testvérnek, rokonnak, jóbarátnak. Egymástól irigyeljük még azt a darab panaszos kenyeret is, melyet hivatalunk után igazán megérdemlünk. Pedig mi hirdetjük azt a szeretetet, a mely nélkül csak zengő érc és pengő cimbalom vagyunk; a mely nélkül, ha prófétai képességgel bírnánk, tudnánk minden titkot, ha teljes hitünk volna is, úgy, hogy hegyeket mozdítanánk el helyeikről, ha az nincs meg bennünk: semmik vagyunk. Azt a szeretetet hirdetjük, a mely hosszútűrő, szives, nem irigykedik, nem fuvalkodik fel. Pedig mi terjesztjük az igazságot, melyet szeretett mesterünk menyből hozott alá. Pedig mi vagyunk a világnak világosságai és úgy kellene világolnunk, hogy látnak embertársaink. a mi cselekedeteinket és dicsőíténék a mi menyei atyánkat. De e helyett, emberi méltóságot lealacsonyító göggel mondjuk egymásnak: te a Pálé, te az Apollósé, te meg a Péteré vagy.

Nekünk, protestans papoknak mi bajunk van azzal, hogy a rom. katolikusok csalhatatlannak tartják a pápát, s eltiltják a néptől a biblia-olvasást; nekik meg mi dolguk van azzal, hogy mi úton-útfélen a népnek hirdetjük, hogy olvassák a szentírást, mert abból merithetik azokat az örökigazságokat, melyek az örök életre vezetnek. A keresztyének meg mi dolga, ha a zsidók még most is várják a Messiást, nekik meg mi bajuk, ha a miénk már megjelent közöttünk. Egy szóval, ha különböző nyelven, ha különböző úton és módon is imádjuk istenünket, de egyben egyeknek kellene lennünk: a szeretetben; abban a szeretetben, a mely az összes emberiséget vallás, nemzetiség különbség nélkül egy testté, egy lélekké forrasztja össze. Csak ekkor lennének királyi papság, csak ekkor valósítanók meg ama legfőbb vágyat: hogy itt a földön egy akol, egy pásztor legyen, de addig soha sem.

A természet rendje szerint, az emberi szívben szomjadó szeretet nyilatkozatánál is meg kellene lennie a fokozatos fejlődésnek, a mi megvan egyebütt, de a tapasztalat ellenkezőt bizonyít. El kell hinnünk és úgy is van, hogy a mint a keresztyén világ az eredeti kuforrástól minél távolabb jött. annál hidegebbek lettek a szivek, annál nagyobb lett a gyűlölség, az irigység. Forgassátok csak hazánk történetét és egyetlen lapján sem fogjátok megtalálni, hogy az egyes felekezetek között olyan nagy lett volna a szeretetlenség, mint éppen ennek a századnak az utolsó felében; sőt ez megvan az egyes felekezeti papok és tanítók között is. Hisz, látjuk, politikailag is meghasonlottunk; a katolikusok lettek ellenzékiek, a protestánsok meg kormánypártiak; az apa

csatlakozott az egyikhez, a fiu a másikhoz. És miért? Azért, mert a cél szentesíti az eszközt. Az egyik testvér szemére lobbantja a másiknak, hogy ő miért maradt meg annál a pártnál, a melyik úgy sem tudja soha boldogítani; ez meg gúnyolja, hogy az elvét szegre akasztotta. A katolikusok irigy szemmel nézik a mi autonómiánkat, a protentánsok meg éber figyelemmel kísérik az övének megszületését. A katolikus papok haragszunk a zsidókra, hogy miért házasodhatnak össze ve'ünk; a zsidó anyát megöli a mérge, hogy leányából apáca lett, és így tovább.

A míg így egymással haszontalan, hiába való dolgokért civódunk, nem vesszük észre, hogy hátunk mögött a testünkben való test, vérünkben való vér kiszakad: lesz belőle pietista, álkegyeskedő, lesz belőle anabaptista, nazaréus, vallásfelekezetenküli és isten tuója, miféle szakadár. Így ma-holnap a szeretetlenség miatt, mint oldott keve széthullunk, ha kellő időben nem gondoskodunk gyógyító balzsamról. Ez a gyógyító balzsam, én szerintem, más nem lehet, mint a valódi tiszta, egyetértő szeretet s az ebből kifolyó egymás támogatása, segítsége.

Fől papok, tanítók, bármelyik felekezethez tartozatok is, feledve azt a sok könnyet, szenvedést, melyet a multban egymásnak okoztunk: legyünk valahára testvérek, legyünk mindnyájan a Krisztuséi! Fogjunk kezét és törjünk előre! Egyesített erővel még a hegyeket is helyeikről elmozdithatjuk, csak ne nézze kiki a maga hasznát, hanem a másokét is. Egyetértve, valláskülönbség nélkül álljunk elő a kormánynál és mondjuk meg: »látod a mi nyomorúságunkat és ítéld meg a mi ügyünket.« »Arvák voltunk atya nélkül, a mi anyáink olyanok, mint az özvegyek.« »A mi vizünket áron ittuk és a mi fáinkat pénzen vettük.« Immár a mi fájdalomainknak mértéke betelt, immár könyeinket, mint szerető atya töröld le, legégetőbb sebeinket gyógyítsd be! A keserű gyümölcsöt termő fát vágd ki: a mult századok sötét kinövéseinek egyik maradványát, a keperendszert töröld el, változtasd pénzfizetéssé, hogy ezer meg ezer ajak, millió meg millió kéz áldjon tégedet! Ezt kérjük, ezért könyörögjünk a jelenlegi kormánynál, a mely ugyanis tervbe vette, hogy a szegény papság fizetését legalább is 600 frtra kiegészítse.

És én nem hiszem, hogy ha ezt az összes papok és tanítók kérnék az állam ne teljesitené, mert: »Kicsoda ti közületek. a ki atya létére, ha az ő fia kenyeret kér, követ adna néki?« Hisz, az pénzébe nem kerül, csak fáradságába, mi pedig azt a fáradságot megérdemeljük, azzal az óriási munkával szemben, a melyet végzünk. Ez által nem csak rajtunk segítene, hanem egyfelől ezer meg ezer családot mentene föl a terhes egyházi adó alól, másfelől a felekezetenküliek számát szállítaná alá, s egyuttal meg ketté vágná annak az utját, hogy egyik felekezetből a másikhoz álljanak át hitvány földi érdekekért. Mert a papság szegénysége mellett, egyedül ez az oka a hívek vallási közönyösségének, hidegségének, nem pedig az, a mit tudniillik Bernáth Elemérek, Bitóók Zsigmondok mondanak, hogy a papok és tanítók kötelességüket elmulasztva, nem tudnak elég vallásosságot önteni a szivekbe.

Ugyan, hogy ne lennének azok a szegény földhöz ragadt hallgatók nazarenusok, anabaptisták, felekezetenküliek, a kik 3—4 hold földdel rendelkeznek Magyarországon legszegényebb helyein, hogy papot, tanítót tartassanak fenn: évenként 10—12 frt értékű képét fizetnek. Jgy van ez Erdélyben kevés egyházközség kivételével, Magyarország északi, keleti részén, a míg a leggazdagabb helyen lakók, a kik 50—100 holddal rendelkeznek, alig fizetnek 50 krt, egy forintot. Ellenkezőleg, azok a szegény lelkészek, kiknek azon nagy egyházi adó mellett is fizetésük alig megy fel 200—250 frtra, hogyan tudják visszatartani azokat az elkeseredett hivatelt, a kik tudják jól, hogy az a pap és tanító azt a 10—12 frt értékű búzát, rozsot, árpát, krumplit, sonkát éhes gyermekeik szájából huzta ki? S a lelkész ebből a csekély jövedelemből tartsa fenn magát, mint pap, jelenjék meg a társaságokba, mint pap, végezze egyház és haza iránti kötelességét, mint pap. Ilyen viszonyok és ilyen fizetés mellett ne várjon a világi elem tőlünk valami csodát, valami rendkívüli dolgot, mert tudhatja, hogy csak ép testben lakik ép lélek.

Ezen a dolgon első esetben csak csak mi papok segíthetünk, ha lerontjuk az egymás között oly rég óta fennálló válaszfalat, a vallásfelekezeti gyűlölséget és a Krisztusi szeretet hat át bennünket, egymással kezefogva, a mint fennebb mondtam, kérjük az államot: a korhadtt, elavult keperendszert szüntesse be, az egyes hívek között arányosan vesse ki s adó utján szedesse be és abból minket, mint a többi hivatalnokokat, autonómiánk megsértése nélkül, az adóhivatalok által havi részletekben fizessen ki. Csak ekkor lesz a szegény papok, tanítók és elcsigázott hívek között megelégedés. Csak így valósítható meg ez idő szerint az egy akol, és egy pásztor.

A theol. fakultás köréből.

Az 1898. év folyamán tartandó alap- és lelkész-képesítési vizsgák írásbeli dolgozatainak tételei.

I. Alapvizsgára.

1. Bibliai bevezetéstől: Jeremiás élete, viszonyai a munkájában előforduló adatok alapján, és próféciájának tartalma.

2. Egyháztörténetből: A krypto-kálvinizmus.

3. Valiásbölcsetből: A vallás és vallásos hit fejlődésének faktorai.

II. Első lelkész-képesítő vizsgára

1. Biblika-theológiából: Fejtsék ki Pál apostol tanrendszere a rómabeliekhez írott levél alapján.

2. Hittanból: A protestantizmus alaki elvének fel-fogása, jelentősége, a hittudat és dogmatikai rendszer alakulására való befolyása.

3. Erkölcstanból: A filozofiai és keresztyén erkölcs-tan egymáshoz való viszonya.

4. Egyházi beszéd alapigéi I. Ján. III. 1.; Mát. XIII. 31.; Ján. XIV. 18—19.

III. Második lelkész-képesítő vizsgára.

1. Egyháztörténet: A magyarországi independentizmus.

2. Egyházjog: A törvényesen bevett és törvényesen elismert egyházak államjogi és interkonfeszszionális helyzete.

3. A gyakorlati biblia-magyarázat alapigéi: Luk. II. 41—52.; Luk. XVIII. 9—14.; Luk. XVII. 11—19.

E vizsgára szóbeli gyakorlati magyarázatra kijelöltetnek: I. Thess. I.; Jakab I. 26—27.; Márk. XII. 41—44.; Luk. XVI. 1—7.; Ján. VI. 1—15.; Mát. IV. 1—11.; Lukács XVII. 11—19.; Lukács XVIII. 15—17.; Luk. XVIII. 18—23.; I. Zsolt.; II. Zsolt. Lukács X. 25—28.; Luk. X. 30—37.; Luk. X. 38—42.; Márk XIV. 1—9.; Luk. XVIII. 39—43.

Minden egyes vizsgára a jelölt a kitűzött 3—3 tétel közül egyet szabadon választ és azt írásban kidolgozza; az első és második lelkész-képesítési vizsgára azonban az értekezésen kívül, minden jelöltnek egyházi beszédet, illetőleg, gyakorlati biblia-magyarázatot is kell készítenie a megjelölt alapigék valamelyike alapján, valamint a második képesítési vizsgára a szóbeli gyakorlati magyarázatra kijelölt témákra is akkint kell a jelölteknek elkészülniök, hogy bármelyik tárgyról képesek legyenek gyakorlati biblia-magyarázatot tartani.

A dolgozatok 1898. június hó 15-ig adandók be a theol. fakultás igazgatójánál. E határidőnél később dolgozatok csak abban az esetben fogadtatnak el, ha a késedelmet orvosilag is bizonyított és igazolt betegség okozta.

Kolozsvártt, 1897. november 3-án.

A tanári kar nevében

Kenessey Béla,
theol. igazgató.

TÁRCA.

A kijelentésről.

(Folytatás.)

A fő ellenvetés, melyet ellene tenni lehet, az, hogy a kijelentést összetéveszti az inspirációval. Vagyis, megsemmisíti a revelációt, hogy helyette életre keltse az inspirációt. Sok helyen pedig össze is olvasztja a kettőt. Ugy, hogy tökéletesen áll az inspirációra az, a mit ő a revelációról mond, mint helyest. Ez pedig lehet az igazság egyik fele, de nem az egész igazság. És Sabatiernek maga magának el kell ismerni, hogy ő nem áll a biblia alapján. De el is ismeri. Midőn Pál apostolhoz ér s ennek víziói, álmai, exta-

zisai, stb. fordulnak nála elő, ezeket oda dobja az általa úgy nevezett mythologikus fogalmak közé. Pedig Pál apostolnak a kijelentésről igaz tanítása van. És vajjon mi okozza ezt? Az, hogy ő azt a két elemet, melyek egyikét Sabatier mythologikusnak, a másikat psychologikusnak nevezi, nem különíti el, hanem tökéletesen egyesíti. És ez az eljárása Pál apostolnak ugyanaz, mint volt a prófétáké. Mi volt ugyanis a prófétáknál a kijelentés formája? Az a kifejezés: »így szól az Ur«, mely kifejezi az inspiráció egyéni biztonságát, csak rhetorikai forma, mely azt teszi, hogy ők a saját ékesszólásukkal beszéltek a népnek Isten felől. Ők maguk a kijelentést mindig természetfeletti módon nyerték.

Az is egyik hiba Sabatiernél, hogy Izrael népit tökéletesen azonosítja a pogány népekkel. A divináció, mely a pogányoknál előfordul, szintén ugyanaz, mint a kijelentés Izraelben. Mózes törvényei ugyanazon kriterium alá esnek, mint pl. a Numa törvényhozása, hiszen, az isteni akarat mindenütt meghiheti a nagy politikai eseményeket és mindenütt található a rendkívüli embereknél. Hanem hát akkor honnan van, hogy a divináció és a reveláció olyan nagyon különböznek és pedig alapjában véve? Hogy Numa megkapja a tizenkét táblát Egeria nymphától, a kinek számukra nincs semmi mondani valója, Mózes pedig átveszi az örökkévalótól a decalogust és ekkor megajándékozza a világot a monotheizmussal, mely addig fog tartani, míg az emberiség és a humanitás. S vajjon, mert az egyik csak mese, következik, hogy a másik is az legyen? És maga az a gondolat pusztán, hogy isten magát kijelentheti és tényleg kijelenti az emberben és a mindenségben, vajjon ebben van valami reális eredmény? Igazolja-e ezt a kritikai történelem, mely olyan különféle eredményekre vezet? Minderre másképpen megfelelni, nem lehet, csak úgy, ha tudjuk, hogy a pogány u. n. kijelentés (divinatio) csak karrikatúrája a revelációnak.

Hát azon felül hogy áll a dolog a reveláció egyéb kérdésére nézve? Semmi más nem tud itt dönteni, pusztán csak a historiai bírálat. Ugyanaz az eszköz tehát, melyet Sabatier is használ, ámbar ő azzal olyan csodálatos módon tud céljai érdekében bánni és azt hozza ki belőle, mire szüksége van.

Ha megtekintjük azt a módot és figyelemmel kísérjük azt az okoskodást, melylyel Sabatier előáll, ítéletet mondhatunk. Ugyanis, ő nála a kijelentés, mely tulajdonképpen istennek bizonyásgtétele az ember előtt, csak »isten mi bennünk való jelenlétének az érzése. A csoda, mely ő előtte istennek a világban való közreműködése, csak az imádság következménye, mely esetleges.« A profécia, melynek tulajdonképpen jelentőségét az előtt abban fogták fel, hogy az istent meg tudta látni a világban, Sabatiernél csak a »kedvező körülmények által hathatóssá és befolyásossá vált egyszerű kegyesség« olyan forma, mint a költői lelkesültség. És az imádság nem egyéb, mint az »Isten akaratán való megnyugvás.« Ezek szerint, mindenütt új értelmezése van minden szónak. Csakhogy akkor az új értelmezést nem a régi szónak szabad adni, mert annak önálló és meghatározott jelentősége van, hanem legalább is új kifejezést kell találni. Mäskint oda jutunk, mint a bábéli zürzavarkor: nem tudjuk egymást megérteni, mert nem ugyanazon nyelven beszélünk. De lássuk a dolgot más oldalról.

A kijelentés Sabatier szerint csak belső és subjektív lehet. Miért? Két okból, melyek egyikét a vallásos ismeret természete szolgáltatja, másikat maguknak a dolgoknak természete. Hogy Sabatier ezt mondja, ezért van, mert ő elentétet támaszt a vallásos és nem vallásos ismeretek közt. A nem vallásos, vagy mondjuk tudományos ismeret tanulmányozza ő szintén a jelenségeket, függetlenül a tárgytól és a kausalitás törvényétől elválasztva. A vallásos ismeret pedig pedig a tárgy ismerése, a mint a külső világgal szemben ellenhatásában nyilatkozik: ez tisztán subjektív. Ez a gondolkodás, látni való, az, a mely Kanttal lépik be a gondolkodás körébe. Csakhogy ma már a kantianusok sincsenek e tárgyban egy véleményen. Sőt azt tartják, hogy minden

ismeret természetszerűen subjektív, hiszen minden tárggyal személyes viszonyban vagyunk, midőn ismerjük, bármilyen legyen az, és mivel mi minden ismeretben nem ismerünk mást, mint a saját magunk változatait, (a kérdés az ismerésben az, hogy a saját változataink állapota megfelel-e a külvilág illető tárgya állapotának.) Pillon is, egyike a legnagyobb filozofusoknak azt állítja, hogy semmi sem annyira subjektív, miint a fizikai ismeret, hiszen, az anyagi világban nem ismerünk mást, mint a saját magunk érzeteit; és ha valami ismert objektív, és azt teszi, hogy annak az illető tárgyról reális függetlensége van, vagyis ott az ismerő alany nem tényező: és ezt semmiről sem lehet úgy elmondani, mint a vallásos ismeretről, a mely az inductio útján a tökéletes ismeret magaslatáig emelkedik fel. Már ezek után tehát szerintünk az objektív ismeret mindig lehetséges, ha az ismerő alany és az ismeret tárgya közti viszony olyan, minő az tartozik lenni; a mi pedig megkülönbözteti a tudományos és a vallásos ismeretet, az úgy magyarázandó, hogy az első lényegileg intellectualis, a másik pedig lényegileg morális természetű. Egyébiránt a tudomány nem ugyanazos az egész vonalon, más és másképpen alakul az, a mint tárgyát változtatja; van fizikai tudomány és van morális tudomány, de az utóbbinak törvényei is éppen olyan tudományos természetűek, mint a természet akármelyik törvénye.

A vallásos ismerésnek ezen kérdéséhez egy másik kérdés csatlakozik, a melyik vallásos tapasztalat kérdéséről szól. Ez így hangzik. Vajjon, a vallásos tapasztalásban az eszme az, a melyik az érzelmet megelőzi, vagy pedig megfordítva? E kérdést, általában véve, más formában szokás feltenni. Vajjon, az élet az, melyik a doktrínát megelőzi, vagy pedig a doktrína, a melyik az életet megelőzi? Ha theologiai formulára gondolunk, a mely a reflexio alatt fejlődött ki, a felelet is nehéz: a doktrína az élet kifejezése tartozik lenni. Hanem ha gondolkozunk, hogy az élet, mely abban a formulában találta meg kifejezését, honnan vette az eredetét, akkor annál az eredetnél ott találjuk az Én érvényesülését, vagyis a doktrína befolyását.

Már ezt Sabatier mind félreisméri. Az alanyi és benső kijelentés, mely tárgyilag és külső lesz az ige és az irás által, ő nála a hagyomány színezetével bír, mely a nemzedékek gondolkodásának alakulását befolyásolja. Ez így érteendő. Az a hagyomány a vallásos tapasztalat, melynek hogy ismerhető legyen, kifejezésre kell juttatni ám, előbb kigondolandó az; ez bizonyos közvetítés által történik, melyek áthatnak engemet, ez az eszme, mely tehát csak úgy járja át szívemet, úgy kormányozza akaratomat, ha először befolyásolta gondolkozásomat. Jó. Igazsága van Sabatiernek. De a vallásos eszmék nem abstrakt eszmék, hanem többnyire symbolumok. S a symbolum inkább az értelemhez beszél, mint az észhez. S még inkább mindenek felett a képzelethez. Magát a mennyei atyát symbolumban fogjuk fel és értjük meg ugyannyira, hogy sokszor nem akadályoz meg semmi, hogy őt pantheistikus értelemben fogjuk fel. Aztán, a vallásos tapasztalás inkább az egyenes ráhatás, mint a tanítás erejétől függ s hogy az emberekre hat, ez példák által történik és ez az élet. Ez így van, ezt meg kell engedni. Hogy pedig az ember, ha még oly primitív állapotban van is, nem szabadulhat a gondolat befolyásától? Igen, a megfigyelés megtanítja nekünk, hogy az eszme működik mi bennünk érzelmeinkre és akaratunkra nézve is; Igaz. De

a lélekben nemcsak egyoldalú működés van. A szív, mint szentírás az öntudatot felfogja, az egész ember organuma, mert onnan származnak az életnek cselekedetei. Ezek szerint, a vallásos tapasztalásban lehetetlen elválasztani az intellektualis életet a többi lelki működésektől s ezek nem a következtetés, hanem az egyenrangúság viszonyában állanak egymással.

(Folytatása következik.)

A nazarénusok nálam.

Irta: JÓKAI MÓR.

Egy nappal előbb bejelentették nálam, hogy küldöttséggel fognak meglátogatni. Készséggel fogadtam.

Régóta ismerem a nazarénus felekezetet.

Pontban a kitűzött órában jelentkeztek. Heten voltak, hét különböző alföldi népes város nazarénusainak képviselői, köztük földmivesek, kézműiparosok, gyárosok, földbirtokosok. Vezérszónokuk egy földmives volt: hajlott koru, egészséges arcszínű férfi.

Arra a kérdésemre, hogy mi az általuk képviselt felekezetnek a rendes elnevezése, azt felelé:

»Krisztus parancsait követő hivek.«

Kértem, hogy foglaljanak helyet, s adják elő látogatásuk célját.

Erre a szónokuk előadta, hogy újabb időkben a nazarénusoknak a házvételknél a polgári hatóságok nehézségeket tesznek az átíratásoknál; de még ennél is nehezebb panaszuk az, hogy a katonai hatóságok a nazarénus ifjak ellenében, a kiknek a vallásuk a fegyverfogást tiltja, nagy szigorral járnak el: bebörtönzik őket, s némelyiket tizenkét évi szolgálatra kényszerítik az egészségügyi osztálynál. Ennek a megorvoslására kérik a közbenjárásomat.

Miért éppen az én közbenjárásomat?

Azért, mert én vagyok a magyarországi békeegyletnek az elnöke.

Igaz, hogy a békeszeretet terjesztése az én kötelességem; sőt több annál: szívbéli jó szándékom.

Elmondtam aztán előttük a nézeteimet a fentartása felől.

Én szentül hiszem, hogy a mai nemzedék a teljes békét fogja élvezhéttni; de éppen azért, mert tele van a keze fegyverrel. Minden nagyhatalom, minden uralkodó, minden kormány tudja igen jól, hogy a többi nagyhatalmak éppen úgy fel vannak készülve, fegyverezve, mint ő, azoknak a népei éppen úgy készek, vérüket feláldozni a hazájukért, mint az ő népe, s ezt tudva, mind valamennyien óvakodnak megindítani egy békeháborítást, mely romlást hozna a győztesre és a legyőzöttre egyiránt. Súlyos teher ránk nézve ez a fegyverhordozó béke; de a mely pillanatban leteszszük a fegyvert, annak az órájában megkapjuk a háborút s a fegyvertelen birtokán megosztóznak a többiek.

Elmondám, hogy a kerek világ minden nemzetének van a saját hazáján kívül még rokon nemzete, németnek, franciának, angolnak, oroszoknak, csak a magyarnak nincs hazája Magyarországon kívül sehol. Ha mi ezt a hazát elhagyjuk foglalni az idegennek, ránk csak a szolgaság járma vár, nemzetünk megsemmisülése. És ebben a katasztrófában a nazarénusok is elvesznek, mint a velük egy hitet valló duchohorcok, bezpoporcok Oroszországban, kiket a Kaukasz sivatag hegyeibe száműztek.

Azt is lelkük elé tártam, hogy nekünk a Krisztus ve-

zértanain kívül még Árpád vezértanait is szemünk előtt kell tartanunk, a ki bennünket a remeteéletre alkalmas ázsiai pusztákból az európai mozgalmas világba átvezetett, a hol köröskörül vagyunk határolva idegen népekkel, melyek mind egyike hürünket gyálazza, jövőnket fenyegeti, országunk darabjait lábunk alól rágatja. Ha mi magunk elhagyjuk magunkat, az egész világ elhagy, az isten is elhagy, porrá kell omlanunk.

Erre ők azt felelték, hogy Krisztus tiltotta meg a fegyverfogást.

Én aztán előhoztam nekik a bibliáimat, azok között azt a kitűnő Le Maistre de Sacy-féle pompás rézmetszetekkel díszített francia bibliát s kimutattam belőle, hogy a négy evangélista közül Márk, Lukács és János semmit sem jegyzett föl Krisztusnak arról a mondásáról, hogy »a ki kardot fog, kard által vész el,« csupán csak Máté. De Krisztus egészen mást értett ez alatt, mint a mit a nazarénusok bele-magyaráznak. Krisztus e szavakkal nem a katonáskodás, a honvédelem kötelességét tiltotta el, hisz az ő idejében már Palaestina római provincia volt, a zsidóknak nem kellett a római hadseregben szolgálni; hanem értette e szavakban az idvezítő a »gyilkosságot,« a minek büntetése a »pallos.« Hiszen, a Jehova tíz parancsolatja, melyet a Sion hegyén kiadott, szintén tiltja a »gyilkolást,« de ugyanaz a Jehova megparancsolá a zsidó nép vezéreinek, hogy a megostromolt filiszteinek városaiban minden férfit leöljenek, s Izrael népe a Jehova nevében öltözött fegyverbe az idegen hódítók ellen. Isten is különbséget tesz a gyilkosság és a hazamentő hőstett között.

Erre a nazarénusok azt felelték, hogy Krisztus azt parancsolá (Máté ev. V. rész) hogy az ellenségeinket is szeressük, s jót tegyünk azokkal, a kik bennünket üldöznék.

Követem e parancsolatot, feleltem én; én sem gyűlölök semmi nemzetet. Németet, orosz, román egyiránt nagy-rabecsülök, kívánom boldogságát a saját országában, kívánom, hogy őket is szállja meg a Szentlélek, hogy ők is szeressenek bennünket. Sohasem törekszem arra, hogy hazánk fiatalsága a kezébe fogott fegyvert támadó harcra fordítsa akármelyik szomszédunk ellen, a harag, a szidalmazás keserűségeit eltűröm, nem viszonozom, de a védelem eszközeit kezünkben kiadni, nem tanácsolom.

Erre az én látogatóim azt mondták, hogy hiszen nem is az az ő kívánságuk, hogy az egész Magyarország rakja le a fegyvert, hanem, hogy az ő hiveiknek legyen megadva az a kivételes helyzet, hogy a fegyvert nem viselő ágazatainál a hadseregnek tölthessék le a köteles éveket.

— De hisz akkor minden ember nazarénusnak fogja vallani magát, hogy a fegyverviseléstől megszabaduljon.

— Nem így van, mondá erre az egyik nazarénus, (a ki a boszniai hadjáratot végig szolgálta, mint beteg-ápoló). Nem lesz azért minden magyar nazarénussá; mert ahhoz, hogy közénk tartozzék, nem elég az, hogy fegyvert nem fog, hanem annak meg kell előbb minden bűneitől tisztulni; a nazarénus nem lop, nem csal, nem bujálkodik, bort nem iszik, nem káromkodik, nem verekedik, nem esküszik, de szavát megtartja, nem henyél, nem dorbézol, hanem dolgozik; vagyonát megosztja a szegényekkel, istent tisztel, embert szeret; a nazarénussá lételnek erős próbái vannak. Marad még elég ember, a kinek másforma virtusai vannak. Az mind mehet katonának.

El kellett ismernem, hogy bizonyára a nazarénus felekezet törvényei egészen tiszteletre méltók.

Azt is elismertem, hogy Krisztus parancsolatainak a nazarénusok leghivebb követői. Én is az vagyok, könyv nélkül tudom a bibliát, s szent Dávid zsoitárait végig énekelem. A magyar békeszövetség elnöke is vagyok, s minden befolyásomat érvényesítem ott, a hol a béke fentartására kell közreműködni, szóval, irással és pénzbeli áldozattal. De ha ezt az én hazámat rabigával fenyegető ellenség támadja meg, (ne adj isten!) kopasz a fejem, szürke a szakálam, de kardot kötök, lóra ülök s oda állok a honvédek sorába. Mert arany mondásokkal tele a szentírás; de én előttem ez a vas mondás áll: ne bánts a magyart!

Ezzel kölcsönösen bocsánatot kértünk egymástól s elváltunk felebaráti kézsorítással. (Magyar Hirlap.)

Különfélék.

= **«A mi már mégis sok»** feliratu vezércikkben foglalkozik a dunántúli »Prot. Lap« velünk. Hogy lapunk irányát elítéli; hogy lapunk szerkesztőjének sem testén, sem lelkén nem maradt egy ép részecske: azt szívesen tudatjuk olvasóinkkal. Lehet, hogy felelünk rá; lehet, hogy át adjuk az örök feledésnek. Csak jelezni akartuk, hogy a pápai kolléga szíves megemlékezését tudomásul vettük.

= **A reformáció évfordulója az ev. ref. theológián.** Igen szép ünnepély folyt le október 31-én a ref. theológián. Annak a napnak évfordulója, mely megteremtette a reformációt, mely lételt adott a protestántizmusnak, mely a lelkiismereti szabadságot, a szabad vizsgálódást, a hit főforrásának, a bibliának közvetlen használatát megteremtette, nem hagyhatta érintetlenül éppen azon intézet ifjúságát, mely ezen eszméknek melegágya, képviselője, terjesztője. Az ifjúság átértve és átérve e nap nagy következményeit, igen sikerült ünnepet rendezett a nagy nap emlékére. Az ünnepély műsora következő volt: Az énekhar zenekísérettel adta elő Mozart egyik szép darabját, mely után Széll Jakab theologus mondott igen szép imát; majd Máthé Samu

olvasott fel szemelvényeket Luther 95. tételéből, ezután ismét az énekhar lépet fel, megrázoan adva elő: »Erős várunk nekünk az isten« kezdetű gyönyörű éneket. Majd Kenessey Béla, igazgató tartott alkalmi felolvasást, melyben a protestántizmus pozitív életével és feladatával foglalkozott; végre Farkas Károly, theologus tartott alkalmi szavalatot, s ezzel a lélekemelő, szép ünnepély véget ért.

= **Nyilvános nyugtázás és köszönet.** Az andrásfalvi ev. ref. egyházközség presbiteriuma által kibocsátott »Esdő szöveget« meghallgatták és szegény egyházközségünket szíves adományokkal segítettek: Csia György, e. főgondnok 2 frt. Br. Kemény Kálmán 2 frt. Gr. Kun Géza 5 frt. a kézdi-vásárhelyi egyház 1 frt. a szamos-ujvári fegyintézet személyzete tek. Vajna Károly igazgató ivén 5 frt. 40 kr. Nsgs. Mezei Albert, kuriai bíró ivén: Mezei Albert 2 frt. Béres János 2 frt. Avarffy Károly 1 frt. Egry Kálmán 1 frt. Kiszely Tibor 1 frt. A vajai ev. ref. egyház 2 frt. Vistai ev. ref. egyház 1 frt. Szász Domokos, püspök 5 frt. A maros-vásárhelyi ev. ref. kollegium tanári és gondnoki kara 19 frt. A fogarasi egyház 1 frt. Összesen 51 frt. 40 kr. Fogadják a nemes szívű adakozók az andrásfalvi ev. ref. egyházközség őszinte köszönetét. Minthogy az »Esdő szöveget« nyomtatási és szétküldési költségei 24 frt. 80 krt. tesznek ki, a tulajdonképpeni segély eddigelő csak 26 frt. 60 kr. Ismételten kérjük az erdélyi ref. anyaszentegyház nemeslelkű fiait és leányait, hogy szorongatott szegény egyházunknak segélyére sietni ne késsenek. Kelt Andrásfalván (Bukovinában) 1897. nov. 1-én. Szász János, ref. lelkész.

= **Hálás köszönet.** U.-szentpéterei gazdatiszt, tkts. Ecker János ur vallásos buzgósága a mult napokban egy igen szép, és dicséretre méltó tényben nyilatkozott meg. a midőn uzdi-szentpéterei ev. ref. egyházunknak torony-építési alapra 50 forint pénzbeli ajándékot adott. nem csak, sőt ezen kívül azt a szíves ígéretet tette, hogy mindaddig, míg Uzdi-Sz.-Péteren lakik, egyházunk közszükségeire 10—10 frtot fog fizetni évenként. Ezen vallásos lélek által sugaita szép cselekedetet egyházunk aranykönyvébe, másoknak buzdítására, már be is írtattuk, adakozó ur pedig fogadja ugy a magam, valamint egyházam hálás köszönetét. U.-Szentpéteren, 1897. okt. 25. Id. Vályi János, ev. ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

4617—1897.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollegium nt. Előljárásiágának.

A folyó évi december havi javító érettségi vizsgálat valamennyi erd. ev. ref. kollegiumra nézve, a nagy-enyedi főgimnáziumban, december 18-ik napján, Csató János, kir. tanácsos és kollegiumi főgondnok elnöklése mellett fog megtartatni. Miről a m. t. előljárásiágat és az érdekelt ifjakat mihartartás s további eljárás végett értesítjük.

Kolozsvártt, 1897. nov. 6-án

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

401—1897.

MEGHIVÓ.

A kézdi ref. egyházmegye folyó nov. hó 29-ik napján, d. e. 10 óraker kezdődőleg, K. Vásárhelyt, a városháza dísztermében, rendes egyházmegyei közgyűlést tart, melyre annak m. t. tagjait meghívom.

Tárgyak: 1. Esperesi jelentés. 2. Főjegyző előterjesztése az egyházmegyei tanács időközi működéséről. 3. Lelkész és énekvezérek bekebelezése. 4. Ujon választott egyházmegyei képviselő igazolása. 5. Jelölés egyházmegyei főgondnokságra. 6. Általános egyházmegyei tisztujítás: esperes, fő- és aljegyző, közügyigazgató, számvevő, egyházmegyei tanácsbírák és fegyelmi törvényszéki bírák, kandidáló bizottsági tagok választása. 7. Lehető beadványok, indítványok.

A közgyűlést isteni tisztelet előzi meg, melyen tiszt.

Jáni Lajos k.-martonfalvi lelkész afa. mond imát és egyházi beszédet.

Lécfalván, 1897, nov. 6-án.

Zoltáni Elek,
esperes.

323—1897.

KÉRELEM.

Szívesen kérem azon t. paptársaimat, a kik 1896-ról s az előző évekről hivatalos nyomtatvány árával tartoznak, hogy ezen tartozásukat folyó hó végéig egyenlítsék ki, mert az Ig.-Tanács nekem nem ad nyomtatványt, míg a korábbi hozottakat ki nem fizetem, s az ez évre szükségesséket is csak ugy kaptam meg, ha előbb 22 frt. s néhány krajcárt a sajátomból befizettem.

Hogy a nyomtatvány-kezelői kényelmes hivatalra ez igen nagy ráfizetés, talán t. paptársaim is megengedik nekem, kivált ha elgondolják, hogy ez évről-évre így megyen.

Veresegyháza, 1897. nov.

Ujvári C. Fózsef,
nyomtatvány-kezelő.

86—1897.

KÉRELEM.

Hivatalos tisztelettel kérem föl a deési egyházmegye lelkészeit, hogy nyomtatvány-szükségeiteket nyolc nap alatt okvetetlenül jelentsék be. Egyuttal fölkérem mindazon kollégákat, a kiknél hátrálék van, hogy azt fizessék be. A megrendeléskor küldjék a nyomtatvány árát is.

Magyar-Lápos, 1897 nov. 3.

Barabás Samu.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. November 18.

46. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Hitben erősek és gyengék az elvben és az életben.

(Vége.)

Elvi fejtegetésünket ennyiben körvonalozva, most már az a kérdés merül fel előttünk, hogy e kétféle felfogás és gondolkozásmód, minő elvi különbségekre vezet a theologiai tudományokban és másfelől, minő hatást és eredményeket mutat fel a gyakorlati vallás-erkölcsi életben? Előre bocsátom, hogy magam részéről igen helyén valónak és aktuálisnak tartom, bár csak nagyobb vonásokban, a kérdéssel foglalkozni, mint a mely felett a disputálás és eszmecsere éppen most napirenden van egyházkerületünkben is, sőt mondhatni, még ítélet-mondásra is felszólítottunk föfötte. Csak mellesleg megemlítve azt, hogy az ítélet-mondás a protestantizmus alapelveivel, történeti multjával és szellemével homlokegyenest ellenkező ténykedés, úgy szólván, a szabad theologiai tudomány birodalmában meg nem engedett tulkapás és egy kis középkori katolikus izü modern inquisició volna: a nélkül, hogy itélnénk, szóljunk az eddig felmutatott tényleges eredményekkel támogatott és illusztrált tárgyilagossággal az ügyhez.

Napjainkban lépten-nyomon előttünk áll, ugy tudományos egyesületek által, mint tágasabb körü társadalmi érintkezések és eszmecsérék alkalmával felvetett ama kérdés hogy tudomány-e a theologia; vagy nem? Tarthat-e jogot és igényt a tudomány névhez és e névvel járó tisztes méltósághoz? Az elébb említettek közül éppen a magyar tudományos akadémia részéről merült fel egyfelől nem egyszer e kérdés, azon ötletből, hogy valaki a theologiai tudományok szakavatott és elismerést kivívó művelése által szerzett érdemei révén lehet-e tagja az akadémiának, vagy nem; míg másfelől, a különben egészen más természetü tudományokkal foglalkozó egyének csak-

nem minden összejövételében előkerül az, azon hagyományos, de éppenséggel nem igazolt ősi felfogás szerint, hogy a theológiát nem kell tanulni, mert amugy is annak tudásával és mint kész theologus születik mindenki, legyen az bár a mathezisnek mélységes tömkelegében bujkáló és elért igazságaival az egész világra az értelem fénysugarait pazarul lövelő professor; akár, egy az ülő munkája folytán nagy mérvben ábrándozásra hajló kedélyü német csizmadia; vagy a mennyei fénytől megvilágosított elméjü magyar alföldi molnár-legény, avagy önmagát tudóssá tett modern próféta.

Hogy a kérdésre megfelelhessünk, előre kell bocsátanunk, hogy tudományos elnevezésre csak az a rendszerbe öntött ismeretág tarthat igényt, mely az emberi szellem természetes fejlődésével nem ellenkezik, az elől el nem zárkózik, sőt azzal folyton lépést tartva, a tudományos kritika kasztráló késétől nem remeg, érdekeit nem félti, és létalapjának esetleges megingatása miatt átközödő menyköveket szórva, kétségbe nem esik. Már most kérdés, hogy az ugy nevezett modern és kegyeskedő theologiai irányok közül melyik teszi ezt, s melyik az ellenkezőjét? A melyik a tudomány eszközeit használja, annak apparátusával dolgozik és egy pusztán esetleges történeti kérdéshez, vagy minden észszerűséggel ellenkező külsőséghez létének alapjait nem köti, hanem a tudomány vivmányaival és az emberi szellem természetes fejlődésével szabadon lépést tart és magát semmi, az igazsággal még csak távoli összefüggésben sem álló időszerű külsőséghez le nem nyügözve, folytonosan halad: az tudomány; míg a másik nem az. Az pedig még az elfogultság előtt is tudva van, hogy ilyen a modern irány és ennek ellenkezője: a kegyeskedő.

Ezekben a kérdésre a felelet meg volna adva, de az véglegesen eldöntve és az igazság

fikszirozva nincs, mert mindkét tábor azt kiáltja: hogy nálam az igazság! De nézzük csak meg, mit szól a protestántizmus? Tiltakozunk minden esetleges, külsőleges és emberi toldalék ellen a tudomány, józanész és az igazság fegyverének erejével. Nincs megcsontosult dogma, csak Trident állítja azt. Hittételben abszolút és örök időkre szóló és kötelező erejű igazságot ki nem mondhatunk, csak a jelennek élő, vallásos hitét fejezhetjük ki. Vajjon, a vallásos szellemet az általános emberi szellemtől elválaszthatjuk-e úgy, hogy fejlődésében is azzal lépést ne tartson, sőt annak ellent mondjon? A ki ezeket állítja, a ki feltétlen hitet és vak engedelmisséget akar: annak kár volt, az egyedül üdvözítő katolikus egyházat elhagyni, higgyen már közbenjáró szenteket, csalhatatlan pápát, emberi bűnbocsátást és engesztelő szent misét is, kösse meg és tegye az üdvöt külsőktől függővé: de akkor ne mondja, hogy ő protestáns, és ne támadja a pápistákat, az ő tulajdonképpeni elvbarátait.

A kegyeskedő elvek egyes egyéni képviselőinek álláspontja, hogy ne mondjunk egyebet, legalább is nagyon kényelmes álláspont. Azt állítani, hogy bizonyos iratok feltétlenül Mózesztől valók; bizonyos levelek mind a Páléi; a szentírásnak nem a szelleme, hanem a betűje a mérvadó; azt az elvet követni, hogy »ne írjunk és ne tanuljunk imát és prédikációt, mert a hivek gyülekezetében mikor szólnunk kell, a Krisztus irántunk való nagy szeretetében úgy is megszólal majd bennünk és bőségesen beszélni fog helyettünk; inkább magasztaljuk az álmadozó Spénert, Fox-ot, Zinzendorft, Wesley-t, Whitefieldet, Schwedenborgot és a jámbor Böhme Jakab csizmadia »teutonikus filozofust«, minthogy tanuljuk és kövessük a világos elméjű jó Baurt és szellemóriás társait, az igazi protestáns theologia tudományos, de csak nagy fáradsággal elérhető magaslatain: ha nem is restség, de minden esetre sokkal kényelmesebb dolog, mint a tudományos kritika vívmányait nyomon követni, s annak elvitázhatatlan igazságai által magunkat meggyőzetni, s hiveink lelki és vallás-erkölcsi építésére öntudatosan megszerkesztett és beható előleges studium tárgyát képező beszédeket tartani. Sőt, a kegyeskedő, az ő erősnek gondolt hitének birtokában még dölyfös is, másokat lenéz és szán az ők kárhozatra vivő gyenge hitelveik miatt; már pedig, ha ő hiszi azt, a mit vall: akkor vak hitű; ha pedig nem hiszi és mégis

vallja: akkor egyszerűen képmutató fari-zeus, a milyeneknek táborát Jézus nem egyszer ostorral verte szét és »festett koporsóhoz« hasonlította. Ez egyik sem protestáns erény; a tudomány vívmányai elől pedig egyenesen elzárkózni, nemcsak stabilizmus, hanem visszacsúszás, a mi szintén protestáns-ellenes.

És most előttünk, mint gyakorlati lelkészek előtt, önkint merül fel a kérdés, hogy e két irány közül a gyakorlati vallásos életben melyik épít inkább? Melyik gyakorol állandóbb és üdvösebb hatást a népre, mint keresztyén gyülekezet tagjaira? Melyikkel lehet az egyházas érzületet biztosabban fölébreszteni, fentartani és folyton izmosítani? Itt is mindkettő magának követeli a föltétlen elsőséget. Lássuk azonban, hogy melyik, micsoda eszközökkel igyekszik azt biztosítani.

Az egyik irány jelszava: »kegyeskedjünk«. S feledve a Mester intését, hogy »mikor imádkoztok, ne legyetek bőbeszédűek; mint a kik azt hiszik, hogy az ő bőbeszédőségükért hallgattatnak meg«, folyton azt hangsúlyozzák, hogy »imádkozzunk«. Jelszavuknak megfelelően, áhítatos szemforgatásokkal és kegyeskedő ábrázattal mindig könyörgést morzsolnak fogaik között; barátságos összejövetelekben fűszerezőül a borozás közben bibliát olvasnak, mely eddig előttünk egészen szokatlan kegyességi gyakorlatban köteles minden vendég és nem vendég, a házi asszonytól le a konyha-szolgálóig, akarva, nem akarva, kegyes képet öltve, részt venni. A napalnak és az éjjelnek üres óráiban folytonos zsoltár-éneklés hallszik ki hajlékukból; s hogy a külső is legyen a belső szerint idomítva, belső komolyságuk jeléül »fekete inget« öltenek magukra, az emberek között komoly, túlvilági ábrázattal járnak-kelnek, fokozni akarván bennünk a szent bámulatot.

Hát, vajjon ezen és ezekhez hasonló viselkedésük által építenek-e, másokat magukkal ragadnak-e és a felvilágosultságnak tesznek-e szolgálatot? Óh, bizony nekem úgy tetszik, hogy ez a minden értelmességet nélkülöző sok kegyeskedés elvégre gépiesen megszokott oly külsőséggé válik, mely veszedelmesen hasonlít az olvasón lepergetett imádság-halmazhoz, mely sem az értelmet nem világosítja, sem az érzelmet nem nemesíti, sem a kedélyt vallásosságra nem hevíti, s a mely sem jobbakká, sem az isten előtt kedvesebbé nem teszi. Ez a külsőség

egyáltalán kem fokmérője a vallásos buzgóságnak, annyira, hogy a mint sok példa bizonyítja, némelyek az azelőtt folytatott éppen nem szent életmódjuktól megirtózva, és annak leleplezése céljából csapnak egyszerre minden áthidalás nélkül a túlkegyeskedő életbe; sőt, hogy még élesebben illusztrálják: köztudomásu dolog az is, hogy az olasz brávó végrehajtandó rablási, vagy gyilkossági szándékát, expedíciója előtt imádkozik, a legmélyebben leborulva az ő külön védő szentjéhez, ezen üdvös és kegyes terve sikeres támogatásáért és szerencsés végződéséért. S volna-e bátorsága, azt állítani valakinek, hogy e brávó vallásosabb volna, mint azon becsületes keresztyén, a ki ugyan ritkábban folyamodik istenéhez, de családja, önmaga üdvéért, vagy a közjóért imádkozik becsületes szívvvel, vagy bűneiről teszen vallomást töredelmes lélekkel? Óh, bizony, nem bőbeszédűségünkért hallgattatunk meg!

Igaz, azonban, hogy ennek a homlokegyenest ellenkezője is éppen ilyen káros; és különösen a hol az ifjuság vallásos nevelése elhanyagoltatik, és a hol az ifju szívek nem formálatnak már korán, nem a kegyeskedő képmutatás, hanem a józan, istenben erősen hinni és bizni tudó vallásosság elvei szerint, ott nem lesz áldás a későbbi életben, mert a zsenge gyermekszívnek benyomásai és az ártatlan léleknek első gyümölcsei örökre megmaradnak és maradandó alapot képeznek, már pedig rendithetetlen a hitem, és szilárd a meggyőződésem: hogy a vallásos ember erkölcsös és becsületes is egyszer smind, s erkölcs, erény és becsület aztán rendithetetlen alapja a polgári államnak éppugy, mint a nagy emberi társadalomnak, mert a hol a polgári erény és tiszta erkölcs megvész, ott Róma ledől és rabigába görnyed.

Tegyük tehát a népet vallásossá, hogy erkölcsös legyen. Éppen ezért, igyekezzünk. hatni isten imádása helyén tartott, felvilágosult és a nép szükségérzetét kielégítő istentiszteletekkel buzgón és szorgalmasan. Érintkezzünk a gondjainkra bizott néppel szükséghez képest gyakran, őszintén és barátságosan. Segítsünk rajta tehetségünkhez mérten tanácsunkkal, közbenjárásunkkal, és befolyásunkkal magán ügyeiben és anyagi megélhetésében is. Szolgáljuk egyházközségünk érdekeit buzgón, önzetlenül, szeretettel; nem a kelletlen kötelesség lanyhaságával, hanem a hi-

vatás magasztos érzetével; ne szolgáltatassunk magunknak, hanem mi szolgáljunk másoknak; hassunk, építsünk és gyarapítsuk tehetségünkhez képest az anyagi és szellemi tőkét egyiránt. Ez az őrállói tiszt valódi betöltése; s ez az igazi evangelium, a szellem, s nem a betü szerint.

Végül, hozzá teszem, hogy a kegyeskedő, s szerintem semmit nem építő, legfőbb csak szektáskodásra vezető iránynak nálunk nincs is, nem is volt melengető talaja soha. Erdély a józan, vallásos felvilágosultság, szabadság és türelem áldott földje volt mindig. Itt a józan, felvilágosult vallásos szellem uralkodott kezdet óta; az mentette, védte és tartotta meg a dicsőséges és a világ által bámult fejedelmi harcokban az üdvös polgári és vallás-szabadságot szeretett bércecs földünkön, s az oltalmazta meg a már csaknem vérbe fullasztott nagyobb testvér fenyegetett szabadságát a sötétség és butaság által ama sötét századok vészes és keserű napjaiban. Szóval, eddigi hitünk, buzgalmunk és tényekben is nem egyszer dicsően nyilvánult vallásos érzésünk időszakilag mutatkozó és nem is tagadható fogyatékosága dacára is, isten kegyelméből mind eddig megtartá szabad hazánkat, népünket és anyaszentegyházunkat.

A nálunk csak napjainkban fellépett és az ég tudja honnan importált kegyeskedő irányhoz hasonlóval még eddig küzdelmünk nem volt soha; s adja az ég, hogy ne is legyen hosszasan és soká.

És ezekben ítélet nélkül is kimondám véleményemet a két irány felől. Munkálkodjék bennünk és általunk a józan, vallásos hit; a krisztusi igazságok belső ereje; a képmutatás nélküli szeretet hatalma; a szilárd papi jellem, eszélyes és tapintatos tevékenység; ne butítsunk és homályosítsunk, hanem emeljünk és világosítsunk; ne a változó formára és külsőségre fektessünk súlyt, hanem a változhatatlan szellemre és tartalomra; ne stagnáljunk, hanem folytonosan haladjunk: s akkor lesz »hitben erős« népünk, pezsgő egyházi életünk; anyaszentegyházunk léssen kősziklán épült ház, melynek alapja nem a szemforgató kegyeskedés csekély homokja, hanem az élő hit és a munkás keresztyén szeretet örök időkre szóló és meg nem dönthető hatalma.*

Jancsó Sándor,
n.-enyedi pap.

* A bevezetésben fejtegetett elvi kérdéseknél Lang H. egy hasonló tárgyu értekezését használtam fel. J. S.

Testi büntetés a népiskolában.

Nem rég újságolták a napi lapok, hogy egyik hazai járásbiróság 15 frt. pénzbírságra, behajthatatlanság esetén, három napi elzárásra ítélte egy tanítót, a miért egy gyermeket testi büntetéssel, illetve veréssel fenyegetett; az ítélet a lapok szerint azzal van indokolva, hogy a tanító a veréssel a gyermek becsületét megsértette, a gyermeket meggyalázta, minélfogva cselekménye becsület-sértésnek minősül, stb. Nem célok, kutatni, hogy a lapok ezen híre mennyiben felel meg a valóságnak, még kevésbé felülbírálni az ítéletet, csupán a felmerült esetből folyólag a testi büntetésről, különösen pedig annak súlyosabb fájáról, a verésről akarok némely az iskolásokat is érdeklő dolgokat elmondani.

A testi büntetések közé tartoznak általában mindazon büntetések, melyeknek érzéki hatásuk van, s így az éheztetés, térdepeltetés, féllábra állítás (igazabban egy lábra állítás) sőt a bezárás is. Ezen büntetés-nemek, mint a testi büntetések szelidebb fajtái, használatban is vannak valamennyien; pedig hát ezek közül is csak a féllábra állítás az, a melynek káros következményei nincsenek. Az éheztetés bizonyos mértéken túl fejfájást, szédülést, émelygést, hányási ingert, végeredményében pedig gyomorbetegségeket okozhat; a helyes mértéket, a mely majd minden gyermeknél más és más, nehéz eltalálni, azért legokosabb, teljesen mellőzni. A térdepeltetés különösen padozatlan hideg földön, ha gyakori és húzamosabb ideig tartó, (tudok olyan tanítót, a ki három óra hosszáig is eltérdepeltet), nemcsak komoly izületi bajokat szülhet, de a térdizület, sőt a gerinc-oszlop fejlődését is ferde irányba terelheti, ezt tehát minden körülmények között kerülni kell. A bezárás csak úgy engedhető meg, ha az kellő felügyelet mellett, valamely foglalkoztatással történik, mert a minden foglalkozás nélkül magára hagyott gyermek könnyen bűnre vetemedhetik. Ezt a körülményt nem volna szabad figyelmen kívül hagyni, különösen a felső nép-, polgári- és középiskolai tanároknak sem.

A testi büntetések súlyosabb neme a verés, mely nemcsak a félelem és szégyen, hanem legkivált a fájdalom érzettel igyekszik hatni. Ezzel a büntetés-nemmel azonban úgy vagyunk, hogy a laikus közönség sem szükségességét, sem jogosultságát nem akarja elismerni, holott pedig a laikus közönség ennek elbírálására aligha kompetens, lévén ez tisztán pedagógiai kérdés. Valamikor a 80-as évek elején történt, hogy Budapest székes főváros közoktatásügyi bizottsága a fővárosi iskolák részére fegyelmi szabályzatot dolgozván ki, a fegyelmi fokozatok végső pontjául a verést is felvette. Volt aztán melege szegény bizottságnak. Neki rohantak a lapok s a XIX-ik század nevében tiltakoztak az ellen a »barbárság« ellen. S hogy ma még ennél is követelőbb a közönség, igazolja az, hogy az ilyenmü panaszokat már a bíróságok is elfogadják. Nem utolsó tisztázni való ügye tehát ez úgy a tanítóságnak, mint az iskolai hatóságoknak.

Arra a kérdésre, hogy van-e szükség a verésre, mint fegyelmi eszközre a népiskolában, a leghíresebb pedagógusok igennel felelnek. Én részemről a komolyan

számbavehető sorából egyetlen egyet, egy nőt tudok, a ki tiltakozik ellene. De pl. Felméri L. dr. Kiss Á. dr. Öreg J. Gyertyánfi J. sőt a művelt nyugat jelesei, mint Kellner, dr. Kehr Károly, a ki tudvalevőleg hosszú ideig volt elemi iskolai tanító is, valamennyien elismerik szükségességét s mint a fegyelmi eszközök ultima ratióját meghagyandónak tartják. Ilyen értelemben szól az egyházkerület által kiadott Tanterv- és Utasítás 67-ik §-a is, eltérőleg az idevágó miniszteri utasítástól, mely a verést a »végintézkedések« homályában hagyja szunyadozni.

Én, őszintén megvallva, nem vagyok nagy barátja a verésnek s valamikor, mint kezdő tanító, azzal az erős elhatározással léptem át az iskola küszöbét, hogy azt minden körülmények közt kerülni fogom; meg voltam teljesen győződve, s ma is meg vagyok, hogy »a mely iskolában csak ütleggel lehet boldogulni, ott rend szerint a tanító a hibás.« Mindezek dacára, meg kellett szegnem erős elhatározásomat. Volt ugyanis mindjárt az első évben egy pár oly vásott tanítványom, a kikkel egyáltalán nem boldogultam. Ezek közül is egy vált ki különösen, a ki folytonosan tört, rontott, dulakodott, verekedett, el nem tudott menni valamelyik társa mellett, hogy meg ne csipje, vagy oldalba ne döfje s a mi több, a mások tulajdon jogát sem tartotta valami nagy tiszteletben. Ezt a gyermeket, mikor már minden kigondolható és megengedhető fegyelmi eszközből kifogytam, megvesszőztem, talán jobban, mint kellett volna. És ez némileg használt is, bár otthon is gyakran volt része benne. De nem tévesztette el a hatását a többi rakoncátlan gyermekre sem. Mintha csak valamennyi kapott volna az ütlegből, úgy meghunyászkodott egyszerre. Az én pajkos nébulom még egy párszor kapott ebből a heroikus gyógyszerből, de aztán rossz szokásaiból sokat is elhagyott. Volt alkalmam, arról is meggyőződni, hogy a vesszőtől való félelmében tartzkodott régi hibáiba esni. Fülemmel hallottam, mennyire rimázkodott egyszer egyik társának, a kit bántalmazott, hogy csak ne panasolja be, inkább az ütleget adja vissza kétszer is, a milyen erősen neki tetszik, stb. Egy alkalommal pedig, midőn egy palavessző eltulajdonításának a gyanújába esett, mihelyt megigérttem, hogy nem bántom, ha bevallja, azonnal bevallotta s a corpus delictit a csizmája szárából előadta. Kétségtelen, hogy ezen a gyermekben a vesszőzés segített. Azt hiszem, nem sok tanító van, a ki hasonló példával ne tudna szolgálni a saját gyakorlatából.

Vannak tehát esetek, a mikor a testi büntetések súlyosabb nemére, a verésre is szükség van. De miután azért, a mint látszik, a bíróságok is kérdőre vonhatnak, jó lesz meggondolni, hogy melyik nemét és mily mértékben használhatjuk, mert hát a verésnek is többféle neme divatozik még ma is. Így, pl. a pofozás, nyakoncsapás, haj- és fülcibálás, tenyérbeccsapás (plága) és vesszőzés. Ezek közül a pofozás, a nyakoncsapás, haj- és fülcibálás, mivel közvetlenségüknél fogva a gyermek becsületét csakugyan sértik, s így minden más rokonaiknál alkalmasabbak a gyűlölet és bosszúvágy felébresztésére, de még ha azok a felindulásnak és haragnak bizonyos mértékével méretnek, még végzetesek is

lehetnek: feltétlenül kerülendők. Én részemről az olyan tanítót, a ki ingerültségében neki rohan a gyermeknek, s azt össze-vissza pofozza, nem tartom méltónak nem a tanítói, de az emberi névre sem, s hiszem, hogy a bíróságok is az ilyen pedagógus ellen emelt panaszt fogadják el. A tenyérbe csapásnak, ha az ritkán és nem súlyosan történik, komolyabb következmények nem tulajdoníthatók, de gyakran és súlyos mértékkel mérve, a tapintási érzék fejlődését gátolja, nehéz és reszketős kezűséget okozhat. Ugyanazért, ezt is kerülni kell. Legkevesebb aggodalommal alkalmazható egy pár az altestre mért vesszőcsapás. Igaz, hogy némelyek azt állítják, hogy ez bizonyos foku nemi ingerrel jár, de ennek a 6—12 éves korban alig lehet valami alapja. A vesszőzés volna tehát az egyedüli megengedhető testi büntetés, azonban ez is csak fiúgyermeknél, leányoknál semmi szín alatt sem. Leány gyermekekénél szerencsére ritkábban van szükség a testi büntetésre, de ha mégis kikerülhetetlen lenne, legyen az egy a balkézre mért könnyű tenyércsapás.

A mi a végrehajtást illeti, némelyek azt mondják, s az egyházkerületi útasítás is ezen a nézeten van, hogy azt a tanító személyesen hajtsa végre, és pedig minden más felnőtt ember jelenlétének, erkölcsi dikciózásnak, feddésnek a kizárásával, mert különben a gyermek becsület-érzete megsértetik; mások ellenben úgy vélekednek, hogy a verésnek is nem annyira a fájdalom, mint a szégyen-érzettel kell hatni, ugyanazért a végrehajtásnak bizonyos ünnepélyességgel kell végbe menni, ez pedig megkívánja, hogy legalább az iskolaszéki elnök jelen legyen s egy pár jóra intő szó kíséretében történjék, stb.

Nem kutatom, két nézet közül, melyik a helyesebb, csak azt jegyzem meg, hogy ha a lelkész, illetve az iskolaszéki elnök, a ki az iskolában nem idegen, jelen van, semmi esetre sem találom a gyermek becsületérzetét jobban megsértve. Éppen azért, miután a dolgot a lelkésznek, illetve iskolaszéki elnöknek amugyis előre be kell jelenteni, helyén valónak találom, ha a tanító az elnököt a végrehajtási aktusra meghívja s illetve, ha az elnök a tanítóval egyetértve, azon megjelenik. Meggyőződésem szerint, így a büntetés is hatékonyabb lesz, s a tanítót is kevesebb megtámadtatás érheti, mert attól az elnöki tekintély nagy mértékben fogja védelmezni.

A ki a testi büntetéssel így bánik el, az lehetetlen, hogy a bíróság elé kerüljön. S ha mégis oda kerülne, az iskolaszék bizonyosan nem nézné el összedugott kézzel.

Az egyházmegyéből.

A sepsi egyházmegyéből.

Nov. 3-án tartotta meg sepsi egyházmegyénk papi értekezlete őszi rendes gyűlését, Sepsi-Szent-Györgyön, a lelkészi kar érdeklődése mellett, a mikor a kézdi egyházmegye két lelkész tagját is vendégül üdvözölhattük körünkben. Az értekezleti gyűlés következőleg folyt le.

A tartalmas elnöki megnyitó után, Pünkösti Ferenc mondott bírálatot Miklós Géza »A genfi reformáció és annak hatása« című értekezésére, a mely bírálat és ismertetés után, újból is kifejezte értekezletünk íróval szemben elismerését a tanuságos értekezésért.

Apróbb pánztári és könyvtári ügyek elintézése után, értekezletünk tagjai templomba vonultak, hol alkalmunk volt egy, minden tekintetben felemelő, áhitatra indító és tanuságos istentiszteleten részt vehetni Zsigmond Ferenc, sepsi-szent-györgyi énekvezér kitünő orgonajátéka, solo énekei művelzetet is nyújtottak a vallásos hangulat mellett, és Révay Pál elnök buzgó imája áhitatra ragadott, hogy teljesen átadhassuk magunkat Szabó Jenő, illyefalvi lelkész Jer. 31. 33. 34. v. alapján tartott tartalmas és tőle megszokott ékesszólással előadott egyházi beszéde hatásának.

Felemelő érzetek közt mentünk istenházából a gyűlésterembe, hol siettünk, kifejezést adni a közreműködőkkel szemben köszönetünknek és elismerésünknek, mely után érdeklődéssel hallgattuk meg Szabó Jenő »Reakció az idők szellemében« című értekezését. Avatott tollal mutatta ki a reakció hatását a természetben, társadalomban, az egyházi élet terén. Figyelme kiterjedt ama mű-kegyességre, mely napjainkban anyaszentegyházunkat a maga képére átalakítani akarja és bár egyenes utalást nem tett a mai u. n. evangelizációra, értekezletünk megragadta az alkalmat, hogy jegyzőkönyvileg is kifejezést adjon ezen anyaszentegyházunk rendjét is felbontani akaró, farizeusi képmutatással és dőlyf-fel-teljes, téves iránynyal szemben, őseitől örökölt rendíthetetlen hitének, ragaszkodásának ama prot. felvilágosodott szellemhez, mely már kiállotta a tűzpróbát és az idők folyamán helyesnek bizonyult. Az értekezés eszméit magunkévátéve, ezekben adjuk meg feleletünket a hangzatos jelmezek alatt megtéveszteni akaró »evangelizációval« szemben, a miért az értekezésnek a »Protestáns Közlöny« ben leendő közlésére kéri fel értekezletünk a tiszt. Szerkesztő urat. (Legközelebről. Szerk.) Azon tanusággal zártuk be gyűléstünket, hogy élni, van bennünk akarat, hit, erő!

Vy.

TÁRCA.

A kijelentésről.

(Folytatás.)

A Sabatier által felfogott kijelentésben ellentmondás is van. Azt mondja, azt bizonyítja minden módon, hogy az subjektív, mégis arra a meggyőződésre jut, hogy objectív kijelentés is van s ez az ur Krisztus. Hát ez hogyan lehet? Ha a kijelentés ma, mint objectív tény lehetséges, azon az alapon, melyen ő áll, feltehető a kérdés, hogy nem volt az lehetséges annak előtte is? Miért nem működött az előtt isten, úgy, hogy az intelligencia által lehetővé váljék a val-

lások megújodás? Azt mondja ugyan Sabatier, hogy isten a jelenségeknek olyan oka, kinek jelenlétét a dolgokban mindig észre lehet venni. Ebből a mondásból akarja következtetni, hogy őt önmagán kívül nem lehet megvizsgálni. De hát ki akarja? Talán az új kritikai iskolának valamelyik tagja? S vajjon az ő beszéde nem tulságosan általános? Beszéljünk hát okosan. Isten nem csak fenomenalis oka a dolgoknak: ez bizonyos. De másfelől istenről és a világról olyan képzetünknek kell lenni, hogy mind a kettőnek a valóságát elismerjük, meg a különbözőségét is. Ez a hit

dolga is. És ezen az alapon el is indulhatunk. Akkor jó utra térünk, mert megtaláljuk a büntudatot. Sabatier nem így tesz. Ő nem veszi számításba az emberben lévő rosztat. Abban a nagy csatában, a melyben mi mind le vagyunk győzve, ő nem talál semmit, ő olyan győztes tud lenni, hogy még sebeket sem kap. A legigazabb emberek, kik a földön éltek, bűnöseknek nyilvánították magukat, megalázták magukat isten és az emberek előtt; csak Sabatier nem tudja azt, csak ő nem veszi számításba ezt. És jut oda, hogy az általa hangoztatott subjektív kijelentés annyira ellentétbe jut, hogy maga a subjektivitás hull ki belőle.

De menjünk tovább. Sabatier isten immanenciáját emlegeti. Helyesen teszi. A régebbi theol. iskola, mely az univsum mechanikus beosztását hangsúlyozta, nagyon is elválasztotta istent a világtól, s a deizmus felé hajlott. De az immanenciával okosan kell bánni, mert könnyen pantheizmusba téved az ember. Csak emlékezzünk Bouvier, genfi tanárra, ki rendszerének központi eszméjévé az isteni életet tette, mely áthatja az egész világot, és midőn annak központi öntudatosságot akart adni, nem tudta megfejteni problémáját helyesen. És csakugyan így van a dolog. Hiszen, ha istennek a világban immanenciája van, akkor én a legteljesebb mértékben való csodákról beszélhetek. Ő közbeléphet, éreztetethi jelenlétét, ő a történet nagy drámai írója, az emberiség üdvének nagy munkása. S vajjon, Sabatier nem éppen ezt tagadja?

Pedig az immanenciának csakugyan határa van. Van egy pont, mely erre figyelmeztet s ez a bűn. Ha ez nem léteznék, az isteni immanencia úgy fejlődhetnék ki, hogy transzcendentális tényekről nem volna szükség beszélni. De a bűn létezik s ebben az isteni immanencia mindig akadályt vető hatást talál maga előtt. T. i. fel kell venni s el kell ismerni hogy mert bűn van, az le is győzendő minden körülmények közt. Ez morális viszonyokat tételezve fel, tehát az erkölcsi »lehet« az erkölcsi »kell«-t, vagyis a szabadságot vonja maga után, mint következményt. Már ez a szabadság határa az immanenciának. Pedig magának az istennek kell annak lenni, a kinek a világban úgy kell működni, hogy azt a szabadságot lehetővé tegye. A mit itt elmondottunk, mind a Sabatier teoriájának a végtelen gyöngéi.

Ime, tehát Sabatier sem magyarázza meg, hogy mi a kijelentés.

II.

A régi theologia úgy fogta fel a kijelentést, mint amaz eszméknek velünk való közlését, melyeket az ember magától nem képes felfogni. Az új theologia pedig úgy fogalmazza a kijelentést, hogy az nem más, mint az egyén aktivitásának felköltése a szentlélek által, a ki az emberben a vallásos érzések fokozatos fejlődését idézi elő. Az első szerint tehát egészen objectív, második szerint egészen subjectív a kijelentés. Amabban az intellectualismus, ebben a mysticismus a fő elem.

Ha már a kijelentés mindenik fogalmazását egybevetjük és együttesen vizsgáljuk, olyan eredményre jutunk, melyben egyenlő része jut az objectív és a subjectív elemnek, és a mely egyszerre realis és morális. Talán Rothe az, kihez leginkább közeledünk, midőn e fogalmazást megtesszük, mert általában véve, az ő álláspontja az, mely nagyjában tán a legjobb; természetesen, a részletek sok kiigazításra szorulnak. Nézetünk a következő.

Először is a kiindulás-pontunk az, hogy a ker. öntudatban elválhatatlan a kijelentés a megváltástól. Jézus csak akkor a mi mestertünk, ha egyszersmind a megszabadítónk is. S a bűn az, mely a kijelentést úgy szólván szükségessé teszi. Ha olyan ember lehetséges volna, ki nem volna bűnös, hanem jó lenne, akkor ennek tiszta szive meglátná az istent; a természetben, a történelemben, az öntudatban fátyol nem volna az ő szemén, mely eltakarja mennyei atyjától, ki az égben van. Ám, a harmonia meg van zavarva. Az ember elválasztva istenétől, sötétben támo lyog, távol az istentől. E mellett, azért az az általános kijelentés, mely a teremtésben adatott meg, természetesen fennáll, mert ez magyarázza meg a pogány vallást és bölcészetet. Mind ennélfogva tehát a kijelentés az isten válasza az emberi nyomoruságra.

Már aztán a kijelentés célja, helyrehozni az emberben az istenről való helyes tudatot, melyet megzavart és meggyöngített a bűn. Ez úgy történik, hogy a kijelentés azt az öntudatot megtisztítja és megerősíti. S hogyan lehet ez? Gonosz lévén az emberi természet, annak természetfelettinék kell lenni, másfelől morális lény is lévén, vagyis olyan, kinek akarata van, isten közrehatása nem történhetik az ő akarata nélkül, vagyis a vallásos öntudat átalakulása csak ama tevékenység által történhetik meg, mely mozgásba hozza az emberi lélek minden tevékenységét; az üdv olyan, hogy benne kell lenni az isten és az ember akaratának.

Hogy e kettős feltétel meglegyen, innen van a kijelentés kettőssége. A külső és belső kijelentés a manifestatio, mely a természetben és a történelemben jelentkezik.

A természet, melynek célja az isten megismertetése volna, a bűn következtében e célját el nem éri; olyan alakjában, mint a milyen istennek valódi ismeretét nem közölheti az emberrel. Pedig a természetben van valami titkos és általános nyelv, mely az istenről beszél s a mely előtt mindenki, ki azt megérti, némán hajtja meg a fejét. E nyelv beszél csodás hangokon, most istennel, majd lesujt, megrendit, vagy gyönyörbe ringat, egy szóval, mint örök tanítás szól a bűnös föld bűnös fiaihoz. Tudjuk, hogy minden vallásban megtaláljuk a természetet. És mivel a természet Isten szeretetéről és haragjáról beszél, ez az oka, hogy a természeti vallásokban ott találjuk a gyönyört és másfelől a véres áldozatot, vagyis ott találjuk a megtévesztéseket, a melyek nem hogy istenhez, hanem éppen elvezetnek tőle. Éppen ilyen a történelem is. A népek ura beszélhet a dolgok igazságszolgáltatásáról, de egy filozofusnak meg kell töredelmesen vallania, hogy a történelemben sok az erkölcstelenség.

Már mind e sok következetlenség, ellenmondás, bűn és tévedés között kell, hogy legyenek olyan biznyságtételek, melyek az isteni rendet s magát az istent manifestálják, s beszélnek nyiltan, világosan őróla. Ám, az is bizonyos, hogy ezeknek nem elvéve, rendszertelenül, itt-ott véletlenül kell megjelenniök, a nélkül, hogy egymással bizonyos összekötetésben ne lennének. Az sem lehet, hogy a való világgal szemben egy másik világot alkossanak, hiszen, amannak megjavításáról van szó, olyan formán, hogy az átalakittasék. Tehát a természetfeletti tényeknek egyfelől vonatkozásban kell lenniök a természeti jelenségekkel és a történeti tényekkel, másfelől egységes természetüeknek kell lenniök. Egy szóval, isten kijelenti magát a csodás történelemben.

Ez tehát a külső kijelentés. De ez még magában nem elég. Szükséges, hogy az ember azt a külső kijelentést meg is értse. Mi magunktól erre képtelenek vagyunk, mert a bűn elhomályosította mi bennünk az istenről való tudatot. Hogy tehát mi istent meglássuk az ő műveiben, szükséges, hogy ő maga nyissa ki a mi szemünket. Ez a belső kijelentés, az u. n. ihletés, inspiracio, mely szintén a léleknek a műve.

E két elem egyesítve, teszi az u. n. revelácót. Egyik éppen olyan szükséges, mint a másik. Az inspiráció nélkül a manifestáció homályos és megfoghatatlan; más szóval, egy csoda, melyet némaságában és hasznavehetetlenségében meg nem érthetünk. S a manifestáció nélkül az inspiráció is csak bűvészkedés, melynek hasznát szintén nem vehetjük. Es aztán, ha isten az emberben olyan érzelmeket képes létrehozni, melyek benne meg nem voltak s a melyek elő nem állhattak sem tehetségeinek következtében, sem külső hatások alatt, ez a isteni életnek merő összezavarása a mellett, hogy összetörnek az erkölcsi élet feltételei. De az isteni beavatkozás sem bir jelleggel ekkor, minthogy felizgatja az egyént, mely mindenre képes ilyen formán, de csak az első hatalom hatása következtében. És így az isten csakugyan ki lenne téve annak, hogy az ember őt önmaga alkossa meg, hiszen benne van ő így az emberben.

Sabatier maga elismeri, hogy a belső kijelentés csak a természet, vagy a történet valamely eseményének külsője alatt jelenhetik meg. Ez mindig a kezdőpontja. Ám, ő hozzá teszi ehhez, hogy azok a külső jelek csak arra az egyénre nézve bírnak jelentőséggel, ki képes azt megérteni. Ebből pedig azt következteti, hogy a manifestáció és az inspiráció közti különbség kevés jelentőségű, mert az a manifestáció is ugys csak a hit következménye. Jó. Hiszen igaz, hogy csak a hit képes az isten bizonyágtételeit megfogni, megérteni. De a kérdés nem ez: vajjon van-e, vagy nincs istennek bizonyágtétele a természetben és a történetben, hanem hogy mi vagyunk-e azok, kik ott istent látjuk a nélkül, hogy ő ott volna? Ha ő ott van, akkor azok, a kik nem látják, vakok; ha pedig nincs ott, mi, a kik látjuk: hallucinálunk. Fejezhetjük ezt ki így is: a csillagos égnek látványa, mely megindította Newton és Kant gondolkozását, nem mondott semmit Laplacnak. Ám akkor, ha Kant és Newton igazat beszéltek, nem azért van-e, hogy isten dicsőségének egy sugara benne van a csillagos ég látványában? Észre venni azt az isteni sugárt, természetesen, kell hozzá a a léleknek bizonyos tehetsége, mely lássa a láthatatlant. De megismerni valamit, vajjon annyi-e, mint megteremteni? Ha azt mondjuk, hogy nem hiszünk isten külső és csodás bizonyágtételében, ezzel minden meg van mondva. De attól a perctől fogva, midőn ezt elfogadjuk, lényegi a különbség a manifestáció és az inspiráció közt, mert ezzel erősítjük meg a kijelentés objectív és morális jellegét.

Az a két motívum, mely az isteni kijelentést alkotja, mindig egyesítve van, mert az nem szükséges, hogy mindig egyforma arányuk legyenek. Az ihletés nagysága pl. különbözik a manifestáció fokától. De az isteni manifestáció objectív tény mindig, mely megmarad a történelemben következményeivel együtt. S az inspiráció is növekedhetik s a manifestáció akár későbbben is mind jobban-jobban megérti.

(Folytatása következik.)

Különfélék.

— **Fájó szívvvel, mély megdöbbenéssel**, de a gondviselés akaratán való megnyugvással vettük volt sepsi egyházmegyei esperes, és n.-borosnyói pap, Z á g o n i P á l halálának híret. Egy pár évvel ezelőtt már még esperes korában borongó sejtelemmel láttuk, néztük az addig életerős férfi lassu hervadását. Nem kellett ahhoz josló tehetség, hogy a mi barátunknak napjai meg vannak számlálva. Pedig a tölgyerdőnek erős, hatalmas sudárja volt. Elég volt egy pár esztendő, és a szeretetnek, a barátságának, és már csak a kegyeletes visszaemlékezésnek könnyeit hullatjuk arra a korai sirra, mely e derék lekipasztort életének 45-ik, papságának 20-ik évében elragadta mitőlünk. Gyászoló családjának adjon enyhületet a hit, minden jók szeretete, és őszinte részvéte; mindenek felett, az a tudat, hogy elvesztett kedvesük itt e földön a jónak, szépnek, igaznak szeretete és gyakorlása által építette istennek országát, és megörökítette nevének emlékezetét. Békesség legyen elhaló porain!

— **Hála és köszönet a maksai egyházközség** érdemes előjáróságának s egész közönségének, hogy édes atyánk temetési költségét szíves volt magára vállalni, kifizetni. Három hónappal ez előtt, augusztus 10-én hunyta örök álmra szemeit A 69 esztendőből 42 évet töltött a maksai egyház lelkészi szolgálatában. Munkás éltének utolsó nagy alkotása a tizenötezer forintba került gyönyörű templom. A nagyatyja, az atya és a fiu, a mi jó édes apánk, éppen száz esztendőn át hirdették szakadatlanul isten igéjét a maksai egyházban. A Jancsó-család száz esztendei ott szolgálatának méltó, de romlandó emlékoszlopa az újonnan épített templom; örök emlékeztetője az utódok szívében élő kegyelet. Ha az öreg biblia ott a kathedrában egy másik család sarjának kezébe kerül is; de atyáinknak, szeretteinknek a templom aljában porladozó tetemei, s e hű munkálkodást elismerő hálás kegyelet megnyilatkozása, szívünk rokonszenvét, szeretetét ott tartják továbbra is, ott mindörökké! Maros-Ujvár, 1897. november 9-én. Özvegy édes anyáknak s testvéreimnek nevében: J a n c s ó L a j o s, ev. ref. lelkész, egyházm. főjegyző.

— **Nyilvános nyugtázás és köszönet.** Építendő templomunkra újabb a következő szíves adományokat vettük Nagytiszt. Vass Tamásné urnótól 3 frtot, Kathonay Gyula urtól 5 frtot, Vass Tamás és Lénárt József lelkész uraktól 2—2 frtot. a magyarói ref. egyházközségtől 5 frtot, dr. Szabó Ödönné urnótól 1 frtot, a kézdü-vásárhelyi ref. egyháztól 1 frtot. Fogadják itt is egyenkint és összesen egyházközségünk szívbéli hálás köszönetét. Felfalu, 1897. nov. 8-án. B a k i A n d r á s, gondnok, S z a b o l c s k a M i h á l y, lelkész.

Evangélizáció. Belmisszió.

Hogy Szász Gerőnek igaza van, annak illusztrálására én is tudok egy a Prot. Közl. 43-ik számában közlöttekhez hasonló esetet.

Egy kollégánknak fia, mint körjegyző-gyakornok, innen Erdélyből az ők körükbe került, oda ki nagy Magyarországra. A különben vásott fiut úgy megszelidítették, hogy egész bibliás ember lett, maga is prédikált, sőt már pap apjának is adogatta a jó tanácsokat, imádkozás, kegyesség. stb. felől. Végtelen sok jóval voltak iránta. Egyik »apostol« házához fogadta, asztalához vette, szóval, minden jóval ellátta. A szülők nem tudtak elégge hálálkodni a nem érdemelt sok jószág felett.

Sőt, mikor a fiu letette a jegyzői vizsgát, hamarosan állomást is szereztek neki. Kell-e ennél több isten áldása?

Igen. Volt a mi pártfogónknak egy vén leány testvére. És ezt kellett volna a pártfogolt jegyzőnek elvennie. Hogy aztán mi lett, illetve, lesz belőle, nem tudatik, csak mint moral a fiu édes atyja által az mondatik, hogy: minden testnek van árnyéka.

Ennyi a historia.

HIVATALOS RÉSZ.

4538—1897.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollegium nt. Elöljáróságának.

Dr. Cobor Bélának, a m. kir. tud. Akadémia tagjának szerkesztésében »Magyarország történeti emlékei az ezredéves országos kiállításon« címen, közelebbről egy nagyobb-szabású diszmunka jelenik meg, mely az ezredéves orsz. kiállítás történelmi főcsoportjában bemutatott műkincseket, mint nemzeti multunk féltve őrzött emlékeit, diszes kiállításban fogja ismertetni.

Tekintettel arra, hogy a jelzett kiadvány diszes illusztrációkban és kiváló szakférfiak leírásában örökíti meg a történelmi kiállítás becses anyagát, van szerencsénk erre a munkára a m. t. Elöljáróság nagybecsű figyelmét felhívni.

Tájékoztatásul megjegyezzük, hogy a szóban forgó legkényesebb idényeket is kielégítő diszmű, a kereskedelemügyi m. kir. miniszter támogatásával, Gerlach és Schenk kiadásában, Budapesten, mintegy 50 ivnyi terjedelemben, körülbelül 25 füzetben jelenik meg és egy füzet ára 2 frt 10 kr.

Kolozsvártt, 1897. nov. 6-án

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

4656—1897.

KÖRLEVÉL

valamennyi ev. ref. egyházközségünk presbiteriumához.

A folyó évben tartott főt. egyetemes Konvent, 96. jkvi. szám alatt kelt határozatával, megelőző adat-gyűjtés alapján, megállapította irányadóul, hogy a szabad vallás-gyakorlatra vonatkozó törvények életbeléptetése folytán szükségesnek mutatózó stóla-megváltásoknál, a lelkészek összes stóla-jövedelmének egyenértékű am az összeg veendő, melyet a lélekszám mutat krajcárokbán, ha pedig e stólaris jövedelem egyes részei külön értékeltetnek: az esketési és keresztelési stóla egyenértéke külön-külön azon összeg, melyet a lélekszám háromszorosa, a temetési stólaé pedig amaz összeg lehet, melyet az egyházközség lélekszámának négyszerese mutat krajcárokbán, s ezen összegekben azután az anyakönyvi kiadványokból befolyó stólaris jövedelem is befoglaltatik.

Ennek megállapításával kapcsolatban felhívta egyetemes konventünk a gyülekezeteket, hogy magasabb vallás-erkölcsi érdekből a lelkészek díjlevél szerinti stóla jövedelmét általában, minden esetre pedig az esketési és keresztelési stólát, a fenti értéklés alapján, minél előbb megváltani, illetőleg kipótolni buzgolkodjanak.

Midőn a főt. és mélt. egyetemes konvent e fölhívását a t. presbiteriumok előtt ismételjük: magunk részéről is kérjük valamennyi egyházunk előljáróságát, hogy a szóban forgó stóla-váltó alapok lehető megszerzése érdekében minden jóakarattal buzgolkodjanak, elejét vevén ez által a már többször előfordult ama sajnálatos esetek ismétlődésének, hogy csupán anyagi indokokból az élet legfontosabb mozzanatainál is elmulasztatott az egyház jótékony beavatkozásának igénybe vétele.

Kolozsvártt, 1897. nov. 10-én.

Márkus Fános,
titkár.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

1141—1897.

PÁLYÁZAT.

Az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett bikafalvi egyházközség énekvezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik. Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson

kivül, 146 frt. 21 kr. értékű kepe és kanonika porcio haszonélvezete és 208 frt. államsegély.

Pályázati határnap: 1897. dec. 15.

Folyamodványok Menyhárt András esperes aához küldendők, Kecsetbe (u. p. Sz.-Udvarhely.)

Kolozsvártt, 1897. nov. 15.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1173—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a székely egyházmegyéhez tartozó magyar-palatkai egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás és terjedelmes veteményes kerten kívül, kepe és 50 hold kanonika porcio jövedeleme, 350 forint készpénz, a központi pénztárból 125 frt. összesen 475 frt.

Pályázati határnap: 1897. dec. 15.

Folyamodványok Somkerek Miklós espereshez küldendők, Székere (Szolnok-Dobokam.)

Kolozsvártt, 1897. nov. 15.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1183—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett sárpataki egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületekkel; patrocínium: 40 kalangya buza, és 3 ö, fa 118 frt; 10 hold I. oszt. tagosított szántó és kaszáló kataszteri tiszta jövedelme 60 frt 16 kr; pénzben beszolgáltatandó kepe 316 frt. 34 kr.; napszám-érték 7 frt 79 kr. tandij 40 frt.; stóla 5 frt., összesen 553 frt. 29 kr.

Pályázati határnap: 1897. dec. 15.

Folyamodványok nt. Tavaszy József esperes aához küldendők, Magyar-Péterlakára (u. p. Szász-Régen).

Kolozsvártt, 1897. nov. 15.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

704—1897.

MEGHIVÓ.

A sepsi ev. ref. egyházmegyei közgyűlés t. t. tagjait van szerencsém az 1897-ik év november 30-án, délelőtt 9 órán kezdődőleg, Sepsi-Szent-Györgyön a Székely Mikó-kollegiumban tartandó rendes őszi közgyűlésre tisztelettel meghívni.

Tárgyai: Ima, tartja Kolumbán Ferenc, s.-szentkirályi lelkész; esperesi megnyitó; jelentés az esperesi vizsgálatról, egyházmegyei tanács működéséről, tanügyről, egyházmegyei pénztár állásáról, közalapról, országos özvegy-árva gyámintézeti pénzekről; jövő évi költségeloirányzat megállapítása. Esetleg kérelmek, indítványok tárgyalása.

Tiszteletes urakat kérem, hogy ezen meghívót az illetékes tagokkal közölni és az idetartozó, közkézen forgó »szabályrendelet,« a gyűléseken való megjelensre vonatkozó intézkedéseit úgy önmagukra alkalmazni, valamint a más tagokat is ezekre figyelmeztetni, sziveskedjenek.

Bikfalván, 1897. november 9-én.

Vén Mihály,

sepsi ref. egyházm. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. November 25.

47. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKON EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Reakció az idők szellemében.

Sötét fogalom, mely még sötétebb nyomokat hagyott az emberiség történetében. A természet életében, a szellem világában egyiránt jelen van. És nem csak van, hanem volt is. A születendő világok embriójával együtt fejlődött. Az ősteremtésnek épp oly hű kísérője volt, mint az ember közdelmeinek a történelemben. Ha élesen kellene jellemeznem, azt mondanám: negatív teremtés. Vén ember izmai reszketnek. Ez a reszketés a véghez vitt nehéz munkában megfeszített erő reakciója. A szem elvakul, ha ragyogó világosságból egyszerre sötétbe tekint. Ez az elvakulás a fény reakciója. Ezekkel a képekkel a természet szolgál nekünk. De ilyen képeket mutat a történelem és a mindennapi élet. Mikor Izrael az egy szellem-istenség gondolatát betüvé alacsonyítja, Epifanes idegen istenei diadallal jelennek meg Jeruzsálem fényes templomában. A nemzet géniusza ott esik el az oltár előtt. A pogány Rómában az állam mindent lenyűgöző hatalma eltörpíti a szabad polgárok önértékét s Cézárak imadására vezeti a tiszta erkölcsökből teljesen kivetkőzött kort. A keresztényen Rómában a szeretet, a lelkiszabadság egyházát a föld legnagyobb zsarnokává teszik, mely a világi hatalom hideg fántomjáért népek millióit fojtja vérbe, könnytengerbe.

És így tovább.

Az angol forradalom lerontja az önmaga által épített szabadságot, mert megszegi a törvényt és vérpadra viszi a királyt. Franciaországban július 14-ének emlékét megfertőzteti a szeptemberi napok vérengzése, a szabadság-alkotás helyett rombolni kezd. Egy zsarnok elbukik és támad helyette millió.

Az egyén élete hű képe kicsinyben az egyetemesnek. Az emberi alkotások rugója nemes becsvágy. De a becsvágy túltengése idétlen

nagyravágyás. Ez pedig már reakció. A végtelennek sejtelve az emberi lélekben: áhitat; de az áhitatnak eltorzulása: kegyeskedés. A legförtelmesebb reakció. Nem törni nyíltan a hit ellen, hanem nevetség által orozva ölni meg a legtisztább érzések szentségét. Megdőbbentőbb, mint a megátalkodottság; utálatosabb, mint a becstelenség. A kegyeskedés hármassal. Csalása önmagunknak, csalása a ránk tekintő világnak és hazudozás az Isten előtt.

Az áhitat azt mondja: »Imádkozzál, hogy megnyugvást találj!« A kegyeskedés azt mondja: »Imádkozzál, hogy lássanak!« Az áhitat imája legtöbbször egy sohajtás, mely hang nélküli beszéd a végtelenhez. A kegyeskedés imája szemforgatás és mellverdesés. A pusztába elvonult remete önkínzása: szent téboly; a kegyeskedők önmegtagadása, önfeláldozása: látszat. Célzatos színjáték, mely a nézők megtévesztésére tör. »Uram, irgalmazz nekem, bűnösnek!« Ez az áhitat önmegalázása. »Hálát adok, uram, hogy nem vagyok olyan, mint egyebek!« Ez a kegyeskedés lelket bántó dölyfe. Amott sovárgás a megigazulás után. Itt a képzelte erények csillogtatása. Amott az eget kereső szív, itt az eget megtagadó számítás. Ha van fattyuhajtása az emberi léleknek, úgy ez bizonyára a leghitványabb. Oly régi törvénynek megtapodása, melyet már az ó-kor zsidója szentnek tartott: »Fargott képet ne csinálj!«

Hol van e beteges jelenség szülő oka? Talán a történelemben? Talán a pszichológiában? Talán mind a kettőben? Hiszen, mi más a történelem, mint az emberiség pszichológiájának alakba verődése. Minden korszakalkotó esemény egy-egy lüktetése annak az óriási vérkeringésnek, mely az emberiség életét alkotja. És nincs-e sokszor a vérkeringésben beteges, lázas állapot, mely szemmel láthatólag rombol, dühöng az organizmusban?

Ha voltak nagyok, kik oltárt emeltek a

szentnek, voltak törpék, a kik csúfot úztek vele. Paródiát nemcsak a költészet világa ismer, van ilyen az életben is. Sőt az isteni szikrának is van paródiája. Ezt látom a kegyeskedésben. A paródia nagy formában silány tartalom. A kegyeskedés ennek is túlhajtása: forma tartalom nélkül. Egy ríktó paróka a kedély életében, mely a lélek kopaszágát takarja.

Ugy tartom: az emberi életnek kettős célja van. A realis élet célja: a boldogság. Az örök eszmény: az üdv. Keresem az összhangot szivemben a véges és végtelen között. Ez az én vallásos életem. A mikor az az összhang beáll: az lesz az üdv. Az a lelki élet végcélja. A keresztényen Nirvána, mely nem a megsemmisülés, hanem éppen örök alkotásokban megdicsőülő élet. Hogy ezt a magasabb életet keressem, az lelkemnek mélyen érzett szüksége. Ez a szükség egyesíti, szövetségre bírja a tisztultabb világ után epedő sziveket és e szövetségben alakul meg élő kövekből az egyház.

A kornak és az embernek egymásra ható erejét nem lehet megtagadni. A mig Krisztus evangélioma meg nem hódítá a sziveket; a mig a századok mély szükségérzete át nem szivárgott a milliók lelkébe, addig az egyház üldözött volt. Az idők szelleme rendre megtöri az üldözések hevét, az egyház mind nagyobb és nagyobb külső hatalomra jut és a középkor legtermészetesebbnek látja, hogy az egykor üldözöttbűl üldözö lett, mely rémitó nyomása alatt tartá a lelkiismeretet. Ez a történeti tény mi egyéb, mint reakció az idők szellemében? Mig az egyház volt üldözött, annak tagjai a »Fiácskaim, szeressétek egymást!« nagy elvének lettek vértanui; mikor az egyház kezd üldözővé lenni, ezek vérzenek el a homoiou sion árva betüjeért. A vértanuság olyan olcsó lesz, hogy értékét egy i betüre redukálja az emberi örjögés.

Az egyház óriás hatalmat gyakorol hosszú időn keresztül. Ennek a képtelen hatalomnak gyakorlata egészen a mult század végéig egy csapáson haladott a mult idők szellemével. Akkor megingott. Összetört. Az erőszakosság a hitélet dolgaiban megboszulja magát. A francia forradalom a szentségbe pikantériát vegyít, a gyűlölt formáért megtagadja az örökkévaló tartalmat is, és ledér alakban mutatja föl az Ész istennőjét. Ettől az időponttúl kezdve, más reakció jelentkezik az idők szellemében. Az akkor érzett gyűlölet az egyház iránt a jelen század előrehaladt

évtizedeiben fásult közönynyé merevedik és ez a jejenység a hitéletre nézve sokkal fenyegetőbb, mint volt az egyház ellen mutatkozó nyílt törekvés.

A tulság mindig reakciót szül. Pláto merev idealizmusára felelet Epikur tanítványainak gyönyörhajhászata. A babona metafizikája önkint vonja maga után a hittagadás racionalizmusát. Egyik épp ugy nem bir termékenyítő erővel, mint a másik, sőt ellenkezőleg, egyik épp oly romboló hatással van a fejlődésre, mint a másik.

Az a nagy közöny, mely az elmúlt századok óriási egyházi nyomásának visszahatása gyanánt a jelen században jelentkezett és tart még napjainkban is, megtermé mindenütt a maga gyümölcsseit. A modern közéletben, hol önzetlen, becsületes törekvés helyett urrá lett az elvtelenség. A modern irodalomban, mely a nőt csak mint a prostitúció eszközét ismeri; a modern családban, mely beteges öntetszelgéssel mérgezi meg jövő generációk lelkét; a modern egyházban, melynek hivei nem ismerik többé a hitbuzgóságot, az áldozatkészséget, elkerülik a templomot s szilaj lázzal úzik a legvastagabb materializmus kultuszát.

A mai kor ez általános beteges állapot reakciója-képpen egy még betegesebb irányt kezd felmutatni. A józan felvilágosodás, a valódi vallás-erkölcsi élet véghetetlen kárára már régebb idők óta jött létre az ember kedélyilágának egy idéetlen torz-szülotte: a kegyeskedők sektája. Ha ez a nyavalygó irány egyetlen szekta kebelében marad, az ember szánalommal megememlitené, mint a hitélet egy fattyukinövését, és aztán nem beszélne róla többé. De nyíltan, be nem vallva, fenyegeti az anyaszentegyházat. És fenyegeti a mi magyar protestáns Sionunkat, mikor a valódi vallásos buzgóság, a szeretetben munkás hit helyébe az üdvösség keresésére eszköznek az alakoskodást állítja oda s nevetéses okvetetlenkedéseivel le akarja járítani az isten egyszerű, természetes tiszteletét, az imádságot, a szentségeket s mindent, a mihez eddig áhitat kötött. Ez a szédelgő irányzat, az idvezülés feltételei közül kihagyja a megigazulás benső vágyát s törekvéseiben bizonyos félszeg erőszakot használ.

Megszentelt tradícióink szerint eddig a legfőbb kegyelmi eszközt, a legmagasabb szákrámentumot: az ígét, csak a választottaknak, csak az ur hivatalos szolgáinak volt jogukban, hirdetni.

E futkározó apostolok elvitatják tőlünk e jog kizárólagosságát és az ige szentségét oda dobják tanulatlan laikusok glossoláliájának. Nekünk az isteni tisztelet gyakorlására alkalmas idő volt a nappal, mintha ezzel is reprezentálni akartuk volna hitünk, egyházunk világosságra törekvését, amazok az estének sötétjébe takaróznak, mintha kérlelhetetlen benső igazság sugallatára szégyenlenék azt, a mit cselekesznek.

Egyelőre fogalom is alig lehet arról, micsoda gyilkoló hatása van ez örületes játéknak, mit a kegyességgel úznek. Pár évvel ezelőtt olvasható volt, hogy Páris egyik székesegyházában minden nap megjelent egy nő, ki magának viasz-kezeket csináltatott, és míg ezeket az oltár előtt égre emelve tartá, ruhája alól kinyujtott valódi kezzel meglopta a mellette térdeplőket. Nem ilyen eljárást tanusítanak-e a mi erőszakos idvezítőink is, kik míg a kegyeskedés álkezeit égre emelik, addig a legszentebbnek nevetségessé tétele által megrabolják szivünk, lelkünk valódi áhitatát?

Hogy micsoda megbontó hatása van az emberi lélek egyensúlyára még e képmutatás látásának is, azt semmi sem bizonyítja jobban, mint az Idvezítő példája, ki, bár lelkét nem érinték a szenvedélyek, a szenteskedés láttára haragra lobban és a képmutatást e szavakkal korbácsolja: »Mérgecs kigyóknak fajzati!«

A mint hírlapok tudósítanak, Párisban már a szépirodalomban is lábra kapott ez az émelygős irány, mely az ember szivéből kiölni képes a költészetnek még azt a kis maradványát is, mit eddig a reális gyönyörökben fulladásig dobzó élet meghagyott.

Van-e védelmi eszközünk ez apostolkodni vágyó örültség ellen? Erre a kérdésre egészen határozott feleletem az, hogy: van. Az igének hirdetője érezze át nagyszerű kötelességét, álljon szolgálatába az evangéliom meghamisítatlan szellemének mutassa föl bizonyítékait az evangéliomi keresztyénség szakadatlanul alkotó és mindörökké fejlődő egészséges életének, legyen maga szeretettel, önfeláldozással ékeskedő munkása ennek az életnek és lehetetlen, hogy az anyagi élet nyomása alól szabadulni vágyó lélek meg ne értené. Ha a szenteskedés, az önmagát fitogtató imádkozást sürgeti, mutasson rá az Idvezítő örök szent példájára, ki még tanítványai elől is elvonul, mikor a Gecsemánéban imádkozni akar. És szóval, tollal, példával, cselekedettel ragadja maga után hiveit, hogy a

munkás szeretetért, a törhetetlen hitért, a valóságos buzgóságért, a szellemi világosságért való lelkesedésnek megszentelt tradíciói uralkodjanak a magyar kálvinista Sion benső életében, mert az én uramnak, a megváltónak, az ur Jézus Krisztusnak szavaival: »bizony, mondom nektek, ha ezek megszűnnek, a kövek fognak kiáltani!«

Szabó Jenő.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1897. nov. 16.

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Simó Lajos, egyházkerületi főgondnok, Bartha Lajos, közügyigazgató, dr. Vályi Gábor, elnök-helyettes, Gyarmathy Miklós, Kenessey Béla, Becsek Lajos ig. tanácsosok, Márkus János, titkár, Deák József, pénztárnok, Maksay János, számvevő; jegyzőkönyvet vezetett: dr. Kádár János, s.-titkár.

Az ülés megnyitván, minden észrevétel nélkül, jóváhagyó tudomásul vette Ig.-Tanácsunk az időközben elnökileg elintézett ügyeket.

Ezután az alábbi ügyek nyertek elintézt.

Jóváhagyó tudomásul vette Ig.-Tanácsunk a nagyenyedi Bethlen-kollégiumi előljáróság amaz elhatározását, mely szerint a kezelése alatt álló ösztöndíj-alapoknak a kerületi közgyűlés végzése értelmében kiszolgáltatandó kamatja terhére tizenegy, egyenkint 100—100 forintos ösztöndíjat szavazott meg a kolozsvári theol. fakultás tanárkara által felajánlott theologus ifjak részére, oly föltétellel, hogy ez ösztöndíjak, az eddigi szokásnak megfelelően, négy részletben fognak kiszolgáltatni. A még rendelkezésre álló öt stipendium csak a folyó tanév első félévének bevégeztével fog kiosztásra kerülni, hogy annak megnyerhetése iránt az első éves növendékek is folyamodhassanak.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr őnagyméltósága körlevelet bocsátván ki a tanári mellékfoglalkozások korlátozása és szabályozása tárgyában: megküldte azt Ig. Tanácsunknak is, esetleges figyelembevétel és megfelelő intézkedések tétele végett. Igazgató Tanácsunk a körlevélben hangsúlyozott elveket, melyeknek alapján különösen a pénzintézetek és más nyereszkes vállalatokban való részvételtől tiltatnak el a tanárok, maga részéről is helyeslően: hasonló közrendelet kibocsátását határozta el.

Felolvasatott ezek után, kolozsvári kollegiumunk államsegélyi szerződése, mely a miniszteri megbízott, főhatósági és kollegiumi képviselők együttes hozzájárulásával lón akkint megállapítva, hogy elfogadása esetén évi tizenötezer frt. fentartási államsegélyt nyerne a kollegium. Ig. Tanácsunk a szerződést helyesnek s kollegiumunkra nézve igen üdvösnek találván, azt maga részéről is elfogadta s fölterjesztette a közokt. miniszter urhoz, hogy esetleges észrevételek megtétele után, mint teljesen rendezett ügy legyen, az egyetemes konvent után, végleges elfogadás alá terjeszthető.

Székely-udvarhelyi kollegiumunk előljárósága, az egy évi próbaidő alatt szerzett tapasztalatok alapján,

újából szerkesztette konviktusi alapszabályait és fölterjesztette azokat főhatósági megerősítésre. Ig. Tanácsunk megerősítette az alapszabályokat és elismerését nyilvánította az előljárásnak a konviktus létesítése közül tanusított kiváló buzgólkodásáért.

Körlevél kibocsátását határozta el, továbbá, Ig. Tanácsunk a folyó évben tartott főt. egyet. konvent által megállapított amaz Utasítás életbeléptetése tárgyában, mely az állami főfelügyeletet gyakorló közegekkel szemben követendő eljárásra vonatkozik. Ezzel egyidejűleg, természetesen, hason-tartalmu kebli utasításunk, mely különben a konventi utasítás által csaknem egészben akceptálva van, hatályát veszti.

Több oldalról érkeztek be indokolt panaszok főhatóságunkhoz affelől, hogy a nagy tanítói hiány miatt sok helyt üresen álló iskolákban, a népnevelés nagy kárára, éveken át szünetel a tanítás, sőt még a hitoktatás is, különösen ama kormány-intézkedés óta, melylyel a lelkészek eltiltattak a tanítástól. Ig. Tanácsunk sajnálatl vette a jelentéseket tudomásul és a nagyobb bajok lehető elhárítása céljából, körlevélileg akként intézkedett, hogy minden megüresedett tanítói állás teendőit, legalább is részben és ideiglenesen az illető egyházak lelkészei vegyék át, sőt ott is, hol ez egyáltalán nem lehetséges, gyűjtsék össze lelkész aai. legalább is heti három órára a tanköteleseket, vallástanítás tartása céljából.

Vizaknai segédpapi állásunk huzamosabb időn át üresen állván, ez idő alatt t. Borbáth Pál, rendes lelkész aa. látta el ez állás teendőit is, és most ennek jutalmául kérte és nyerte is meg a segédpapi központi járandóság interkaláráját, 194 frt. 50 kiban.

Magyar-nagy-fülpösi egyházközségünk határozata, mely szerint papi bor- és buza kepejének, évi 240 frtban való megváltását mondotta ki: jóváhagyást és ily értelemben összeállított kepeváltási szabályzata megerősítést nyert.

Dévai egyházközségünk indokolt kérésére megengette Ig. Tanácsunk, hogy papi kertjéből 360 □ öl területű részt eladhasson, de ama kérdés elbirálását, hogy ezért papját mily összeggel kárpótolja, az egyház és lelkész békés megegyezésének tárgyául hagyta fenn, mi ha nem sikerülne, törvényeink értelmében, a közg. biróság lesz hivatott ítélettel dönteni.

Jóváhagyta Ig. Tanácsunk a magyar-alkói egyházközség ama határozatát, melylyel, súlyos betegsége folytán munkaképtelenné vált lelkészét, t. Miháltz Elek aát. nyugalmazta, de csakis az egyházmegyei tanács által is kikötött ama törvényes föltétellel, hogy a nyugalmazott pap részére, a félfizetésen felül, tisztességes szállás is biztosítandó.

Nem találta, azonban, megerősíthetőnek Ig. Tanácsunk a nagy-enyedi Bethlen-kollégium vagyongazdálkodó tisztviselői részére készített nyugdíj-szabályzatot, mert az csak nagyjában szabályozza a viszonyokat, részleteiben pedig egyszerűen az állami nyugdíjtörvény megfelelő intézkedéseire utal, melyek pedig e helyen nem mindenben alkalmazhatók. Visszaküldetett, tehát, e szabályzat kiegészítésre s egyidejűleg néhány irányelvre nézve tájékoztató utasítás adatott.

Hegedüs Sándor, egyházker. képviselő és theológiank egyik nagy alapítójának arcképe, a theol. diszterem számára, elkészülvén, annak 101 frtnyi ára kiutaltatott.

A tancsi körlelkészi állomás, t. Balogh Sándor, körlelkész aának a m.-bodoni egyházba történt távoztával, megüresedvén, a görgényi egyházmegyei esperes aa. azt kérte, hogy ez állás sürgősen és lehetőleg a hosszas pályázati eljárás mellőzésevel, töltsék be. Ennélfogva, fölkérte I.-Tanácsunk főt. püspök aát, hogy e 700 frttal javadalmazott állás betöltésére nézve, előterjesztést tenni sziveskedjék.

Tárgyalta, továbbá, Ig. Tanácsunk a folyó évi egyházkerületi közgyűlés ama határozatát, melylyel az elvi jelentőségű közgyűlési végzések betürendes tárgymutatójának elkészítésére vonatkozó indítványt tette át hatóságunkhoz, esetleges figyelembe vétel végett; s miután egy ily tárgymutatónak összeállítását Ig. Tanácsunk is szükségesnek látta: megbizta nt. Pokoly Jozsef, theol. tanár aát e munka elkészítésével.

A folyó évben tartott főt. egyetemes konvent kívánalma folytán, mindenik egyházkerületnek véleményét kell nyilvánítani affelől, hogy az egyházi terhek könnyítése céljából, miképpen lehetne, a tőkesegélyezés elveinek alkalmazásával, segítségére menni ama szegényebb egyházaknak, melyek alig bírják immár adóterheiket, s melyekben e miatt, a szabad vallásgyakorlatról intézkedő törvények életbelépte óta már is sajnálatos visszaesés nyomai mutatkoznak? Igazgató-Tanácsunk e véleményes javaslat elkészítésére bizottság kiküldését látta szükségesnek s a bizottság elnökéül főt. püspök aát, tagjaiul pedig nt. Kenessey Béla és t. Maksay János aait. bizottsági jegyzőül, végül, dr. Kádár János aát. kérte föl, illetve választotta meg.

Végül, még az egyházkerület által létesített és a jövő év folyamán esetleg megnyitandó Szeretetház ügyrendjének és rendtartási szabályának megszerkesztése iránt intézkedéit Ig. Tanácsunk, nt. Kenessey Béla aát kérévén föl annak elkészítésére, s ezután az ülés, a tárgyszerző kimerítésével, bezárattott.

r. s.

Az egyházmegyekből.

Templom-szentelés Peteken.

Hitéletünknek minden cselekvényében részt vehetnek anyaszentegyházunknak minden hivei. Lehetséges ez azért, mivel a keresztyén vallásnak az a sajátsága, hogy midőn a leghatalmasabb tehetség határait is tujszárnyalja, ugyanakkor a legkorlátoltabb elme határai közé is befogadható; s a midőn kimeríthetetlen gondolkozási anyagot nyújt a hit-tudósoknak, a legtudatlanabbhoz is leszáll s a gyermeknek is tanítójává válik.

Hitéletünk ezen hatásáról győződünk meg Peteken, nov. 7-én, melynek hivei önerejükön építették már fel teljesen használhatlanná vált templomukat 4000 frt. költséggel. Különösen látszik, hogy megvan itt amaz igyekezet, az istentiszteletben részt venni és hitéletük egyes cselekvényeivel ünnepélyessé tételére befolyjni: mivel az aldozat-készség és a teljesített kitaró munkásság, az építés folyamata alatt, a külső vallásosság legáltalánosabb és legbiztosabb jelei.

Az oroszánrészt és elismerő dicséret a peteki ev. ref. egyházközösség buzgó, fáradhatatlan lelkészét illeti a maga nemében páratlan, diszes templom felépítéseért; de vezethetjük bár híveinknek érzelmeit, az istentől belénk adatott tehetség mértéke szerint, s lehet az bármily ihletett, ha viszhangra nem talál, igyekezetünk, kiáltó szókká válunk mindnyájan. De »az igaz keresztyének megszentelik azt a helyet, hová istentiszteletre egybegyűlnek, ha érzelmeiket tettekkel igazolják«.

Örömtől sugárzó arccal tettek erről tanubizonyságot a peteki virágzó ev. ref. egyházközösség hívei, midőn megjelenünk közöttük, a főt. püspök ur akadályoztatása következtében, egyházmegyénk esperese, nt. Menyhárt András, vezetése alatt, hogy az ő öröme, diszes templomuk felszentelése alkalmával, a mi örömünk is legyen.

Tíz órakor megkondult a templomba hívó harangok

szava. Nagytiszt. esperes ur a jelenlévő lelkészek és tek. dr. Gyarmathy Dezső képviselő ur által kísérvé, indult a templomba, mely bemenetelünk után, a helybeli és környékbeli hallgatókkal szorongásig megtelt. A XC. zsoltár elénekzése után, nt. Menyhárt András, esperes ur ment fel a szószékbe, s mondott imát. Azt követőleg, Biró András, helybeli lelkész tartott alkalmi beszédet. Bedő Ferenc, sz.-udvarhelyi lelkésznek s egyházmegyei főjegyzőnek agendálása után, urvacsorát osztottak Bedő Berenc, sz.-udvarhelyi, Fábrián Márton, bányai lelkészek, keresztes Sándor András, muzsnai lelkész, esketett Biró Áron, boldogfalvi lelkész.

Ezek után, a nt. esperes ur lépett fel a szószékbe, s olvasta fel a püspök urnak a lelkész és egyháztagok buzgó munkássága iránti elismerő, s munkásságukra továbbra is isten áldását kérő leiratát; felolvasta az adakozók névsorát, s végül alkalmi imával zárta be az innepélyt. n. n.

TÁRCA.

A kijelentésről.

(Folytatás.)

A proféták pl. úgy voltak meggyőződve, hogy ők jobban megértették Ábrahám elhivatását, mint maga a pátriárka. S bizonyára, sok igazuk volt, ha így voltak meggyőződve. Van alkalom és idő, mikor a két motivum egyformán jelentkezik. Jézus Krisztusban, az a kiből az egyik olyan, mint a másik. Az inspiráció is, a manifestáció is. Sőt mind a kettő egyformán a legmagasabb fokra emelkedik, s egymással a legszebb, legtökéletesebb harmoniába jut. Ez az oka annak is, hogy ő a legtökéletesebb kijelentés is.

Ő benne minden kijelentés: személye, élete, szavai, cselekedete, halála és feltámadása. Ő a legnagyobb isteni jelenség, a ki a történelem középpontját teszi és a ki világgossága az egész világnak. Ő az élő csoda, kiből teljesen isten lakozott vala, kiből isten magát kijelentette és a ki maga kijelenti tökéletesen az istent. S ő a legutolsó kijelentés, több nincs. S mégis, az utolsó szó nem hangzott el még; hátra van, hogy a világ ismerje meg egészen a Krisztust, a kiből isten magát megismertette. Ez volt az apostoloknak is a feladata. Ezeknek a helyzete hasonló, ám, feltétlenül magasabb, mint a profétáké. Ezek csak részszertint és tökéletlen kijelentést birtak, csak a csillagot látták az éjszakában, a melyt jelentette nekik, hogy egykor feljön a nap is; az apostolok ellenben velök szemben részesei a tökéletes kijelentésnek, ők a ragyogó nap, a melynek fényében tisztán lehet látni a földet és az eget. S hogy ők Krisztusban a legtökéletesebb manifestációját szemléltették istennek, azért van, mert ők a tökéletes inspirációban részesültek. Kétségen kívül, az ő történetükben sok hasonló csodás történet van, mely emlékeztet a profétai revalációra, hanem mind ezeknek célja csak az volt, hogy a Krisztust jelentesse meg nekik. Ők hozzá semmit nem tesznek a Krisztus evangéliumához, az ő tisztük csak az volt, hogy a nyert kincset értékesítsék. Az apostolok igenis Jézus Krisztus biztonyságtételei, többek nem, de kevesebbek sem. Hirdetni őt, magyarázni az ő tanait: ez volt az ő feladatuk. Valamint egyikök el is mondá: nem akarnak tudni mást, csak őt.

Midőn az apostolok elvégezték munkájukat, a kijelentés története be volt fejezve. Istennek kijelentést tartal-

mazó cselekedetei elmúltak, vége volt a kijelentéseket közvetítő öntudatnak is. Csak egy motivum maradt meg az egészben: az ihletés. Ez mindenkinek adatott, hogy mindenki megérezze azt, hiszen, célja az, hogy az általa a Szentlélek hatalma következtében megismerjük a legtökéletesebb kijelentést, a Jézus Krisztust.

III.

Csak néhány kiegészítés szükséges még mind ezekhez. Egyes pontok, melyek az elmondottakat itt-ott felvilágosítják.

Mindenek előtt, bizonyos, hogy a reveláció szorosán vallásos természetű jelenség. Nem csak hogy az emberi tudás előtt felfedezéseket nem tett az isten, mindig igaz marad a bölcsnek szava: tradidit mundum disputationibus hominum, hanem még a vallásos téren is csak önmaga által nyilatkoztat ki mindig. A kijelentő egyszersmind a kijelentés. Az istenről való vallásos ismeret, vagyis más szóval, az az élő ismeret, mely kapcsolatba hoz minket ő vele, ez a kijelentés valóságos tárgya. Közvetett módon, kétségen kívül a kijelentés valami isteni fényt lövel minden tárgyra, s magára az egész világra is. Mindent amaz új nap fényében mutat nekünk. De a kijelentés első sorban vallásos igazság.

A kijelentés történelmi és előrehaladó jelenség is. Ez az ember vallásos nevelése, hol isten maga vezeti az embert és az igazságot csak fokozatosan és úgy közli az emberrel, a mint elviselheti. Más szóval, olyan fejlődés ez, melynek törvénye az emberi történelem törvénye, de tülfelelő törvénye az isteni hatásnak is, melylyel a humanitás vezetve van. E kettős jellege ennek kétségen kívül megvan, mely jellemzi a teremtés műveit: Isten a már létező teremtményeit újra akarja formálni mindama pontig, melyen az ő képére és hasonlatosságára teremtetik mindenik. Innen van, hogy az ő szövetségben is folytonosan az előrehaladást találjuk a manifestáció és inspiráció terén, melyek egészen átalakítják Izrael vallásos öntudatát. Isten eszméje tisztázódik a bűnérzete világossá lesz, a szent élet mibenléte nyilvánvalóvá válik és meggazdagodik, az üdv szükségérzete megnövekedik és mindezekben az előrehaladás kétségbevonhatatlanul elismerve, feltételezi a magasabb hatalom művét, vezetését, és közbelépését. Hanem mi, midőn előre haladunk, hajlandók vagyunk, elfeledni a kezdet sötétségeit. Elfeledni azokat

a megjárt ösvényeket, melyek összenőttek a hittel és a ker. civilizációval. Pedig komolyan kellene vennünk a történelmi jeleget éppen úgy, mint az előrehaladás motivumát a kijelentésben. A kezdet: határozatlan. Az eszmék, szokások, az akkori emberek kegyessége, melyeket mind a régiség tisztaságai közé utalunk, azokban az időkben egészen természetesen valának. És az isteni igazság első sugarai is, melyek a sötétségen áthatoltak, igen gyöngye világosságot gerjesztettek. Ez mind azt jelenti, hogy a történelmi motivumot komolyan kell venni.

Vége, a kijelentés természet feletti igazság. Erről bővebben kell tárgyalnunk. A természetfeletti a kijelentésnek két elemében jelenik meg: a manifestáció a csoda formájában s az inspiráció a jövendölés alakjában.

Mint általánosan tudva van, a régi theologia is a kijelentés kriteriuma gyanánt a csodát és a profeciát fogadta el; ezek voltak a jelek, melyek az isteni eredetről bizonyosságot szolgáltatottak. De csak u. n. külső jelek. A belső bizonyosságot a kijelentett igazságnak az emberi lélek szükségével való egyezősége szolgáltatotta. Ez azonban csak másodlagos erősségű bizonyosság volt. A csoda és jövendölés az az első. Lássuk őket egyenkint.

Mi a csodában a kijelentés constitutív elemét látjuk. A keresztyén, ki érezvén az evangéliumok Krisztusával való egyezőségét, észrevette, belépni öntudatába és lelkébe a természetfeletti, nem tartja különösnek a természetfeletti jelenlétét az isten kijelentésében. Jézus tehát szerinte nem pusztán a történelem nagy talánya és csodája, mint sokan mondják, kik nem hisznek a csodában, ő csoda a szó legvalószínűbb értelmében. Ám, egy olyan lény, mint ő, egészen természetesen kellett, hogy végezze a természetfeletti dolgokat. Jézusban mi a valódi életet szemléljük, azt, a melyeknek majd egy napon lenni kell. Az isten országának győzelme a természet hatalmán nem pusztán szó: a jónak törvénye a souverain törvény, melynek megvalósulása elé akadályt gördíteni, nem lehet.

A csoda ellen mindig oda szokták vetni a természet törvényeit. Pedig ez az ellenvetés egy pillanatra sem zavarhat meg. Nézzünk csak szemébe az ellenvetésnek, mely úgy tolaikodik előnkbe folytonosan, mint valami Medusa-fő. A természet törvényei kétségen kívül igen nagy jelentőségűek, és mindenki csak örvendezhet, ha tisztázódnak ezeknek kérdései, mert egész komolyságukban megérthetőkké válnak. Hanem, e törvényeken felül ott van isten, ki még e törvényeket is hatalmában tartja, ki él és hatalmas. Ő e törvényeket nem azért teremtette, hogy neki ellenálljanak s vele szembe kerüljenek, hanem hogy neki szolgáljanak és szándékai, terveit általuk megvalósuljanak. Így van Jézus csodatételeivel is. Vannak ezek közt olyanok, melyeket pl. a szügesziczió törvényénél fogva, bátran megérthetünk, ha úgy tetszik, nevezhetjük azokat relatív csodáknak; de vannak olyanok is, melyek egészen más természetűek, például a vizen való járás, a víznek borrá való változtatása, Lázár feltámasztása, stb. Ezeket lehet abszolút csodáknak nevezni. Igenis, az akarat tényét fel kell vennünk, el kell ismernünk az isten részéről. S utóvégre, az akarat megváltoztatja a dolgok folyását. Az isteni akaratról is fel lehet tételezni, hogy e téren van hasonlósága az emberi akarattal, legalább is annyiban, hogy ezt is el lehet oknak fogadni. Azt mondják, hogy a természet változhatatlan hatalom, melynek

alá kell magunkat rendelni. De miért rendeljem én magamat a természet hatalma alá, mikor én csakis Istennek akarok engedelmesskedni? Én a természetnek ura akarok lenni, én azt megérteni akarom, hogy rajta uralkodjam, szolgálammá rendelem, irányzom és alakítom szünet nélkül. Ám, lehet mondani, hogy isten nem olyan, mint az ember. Természetes. Ki akarja, hogy olyan legyen? De hát azt akarnók, hogy ő kevésbé uralkodjék a természetben, mint mi, ő, ki azt alkotta? S ha van más is a természetben, mint az öntudat és szabadság nélküli szellem; ha van élő és személyes isten, vajjon, ez nem hathatná át immámens tevékenységében az egész mindenséget, hogy ez által magához emelje bűnös, erőtlen teremtményeit, minket, halandó embereket. Bizony, én, én keresztyén, hiszem az isten kegyelmét, s ez a csoda lényege és jelentősége.

Hátra van még a profécia megbeszélése. Ez is, mint a csoda, a kijelentésnek constitutív eleme. A kijelentés minden organuma bizonyos értelemben profécia, már az által, hogy inspirációban részesült. A profécia lényege is az, hogy a dolgok rendjében magasabb természetű összefüggést lát. Istenre gondol, hogy ő annak gondolatait a világgal közölje, s midőn szól, feljogosítva érzi magát Ézsaiással így kiáltani: »Egek, hallgassatok, föld fülelj az én szavaimra, mert az örökkévaló beszél.« A proféciaiban azonfelül az is lényeg, hogy nem pusztán szemlélődés, hanem cselekvésre is indít és pedig a nép törekvéseinek minden rétegében, hogy azt valósággal isten népévé tegye. Ki az élet egysége: az Isten, ez az ő célja is, melyért törekszik; ennek meghittje és magyarázója ő, együtt munkálkodnak az üdv érdekében. A profécia a multa támaszkodik, hogy a jelenért éljen s így munkálja a jövőt. (Vége következik.)

Különfélék.

— *Szivesen kérjük azon olvasóinkat, kik lapunk árával ez esztendőről hátralékban vannak, hogy kötelezettségüknek mielőbb megfelelni sziveskedjenek. Az esztendőnek mindjárt vége és olvasóinknak majdnem fele hátralékos. Ha azt akarják, hogy az anyagi dolgokban törjék meg buzgóságunk: azt elérhetik.*

— **E számunk utolsó lévén e hónapban,** felkérjük olvasóinkat, hogy az október és november hónap folyamán megjelent következő pályacikkeinkre szavazatukat dec. 10-ig beküldeni sziveskedjenek:

A papi fizetések rendezéséhez. A népiskolai vallásitanítás. Egy akol egy pásztor. Testi büntetés a népiskolákban.

— **Nagytiszt. Szász Gerő urra ugyancsak rá jár a rúd!** A minap említettük, hogy a dunántúli Prot. Lap kevényen rávert azért a cikkekért, melyben a hadügyminisztereket felkértük, hogy gondoskodjanak a katonák »evangelizációja« érdekében. Most ugyanabból a tenorból, sőt basszusból, a dunamelléki »Prot. Egyh. és Isk. Lap«-ban »Reformatus« aláírással valaki még fokozottabb mértékben támad rá, és mindennek elmondja, csak tisztességes és valóságos embernek nem. Hát, erről a két lapról elmondhatjuk, hogy »Par nobile fratrum«. Nem nagyon zavarja nyugodalmunkat. Annál kevésbé, mert bár sejtjük, hogy honnan fú a szél, de úgy tetszik, hogy »Reformatus« ur lutheránus atyafi: alatta is, felette is. Szidja Szabó Aladárt is, szidja Szász Gerő urat is. De ezt a két műveletet ugy viszi

végbe, hogy Szabó Aladár ur gloriába öltözött jelenik meg a porondon; Szász Gerő ur pedig a sárba tepertetik. Csodálatos! Mikor Erős Lajos a debreceni Prot. Lapban a derekukra hágott, nem volt egyetlen hangjuk sem. Mikor »Antiquarius« barátunk a világ elébe tárta, hogy velük szóba állani, nem lehet, mert beszédükben irodalmi színvonal, törekvésekben tartalom nincs, tehát komolyan beszéltek róluk: némák voltak, mint a hal. Most, hogy nagytiszt. Szász Gerő urnak sikerült egy tréfával őket neveltségessé tenni: most felszisszennek, és mint a megbolygatott méhkas, rohannak felbőszülten a falnak, a melyen nagyot koppannak és kilehellik párójukat. De előbb egy nagyot mernek. Állítják, hogy Szász Gerő nem meggyőződésből beszél. Szász Gerőt gyűlölet, harag és boszu vezeti. Tehát, rántsuk ki alóla az erkölcsi alapot, hogy-mi tündökölhessünk a szeplőtlen áhítatosság fénykörében. Hahó, urak! Szász Gerő vallását nem az »üdv hadseregétől« tanulta, sem a nazarénusoktól, sem Budapest kozmopolitikus utcáin. Az igaz, hogy Szász Gerő nem öltözött soha szőrruhába; nem hajtotta le a fejét, mint a káka botja, nem áztatott senkit hazudott kegyességgel, és színlelt áhítatossággal: a Szász Gerő vallása benn van a szivben, a lélekben, az élő hitben, melyet bebizonyított családi életében, a társadalomban, a közdolgozatokban és egy félszázadon keresztül teljesített hazafias kötelességeiben. Önök denuncióval emlegetik, hogy az erdélyi hivatalos »Prot. Közl.« beszél önök ellen. Nincs igazuk. A hivatalos rész soha sem beszélt senki mellett, és senki ellen. Most sem. A ki önök ellen. beszél, az a szabad szó, a szabad gondolkodás joga, melynek függetlenségét még soha Erdélyben elkobozni nem akarta, nem merte senki, és áruba bocsátani, olyan alávaló nem találtatott. Mi sem leszünk; reméljük, hogy követőink sem lesznek. Abban már éppen nincs igazuk, hogy mi a bibliával gúnyolódunk. Csak önökkel gúnyolódunk, kik a bibliát is ó-szerre hurcolják, és magyaráztatják egy paraszttal, Lang Jánossal és a többi csizmadiával. Ne tegyék magukat neveltségessé, mert a neveltségesség öl: uti figura docet. Az önök által óhajtott, intimált, vagy megindítandó inkuizíció elébe főlemelt fővel fogunk menni, hogy végre lelepleztesenek egy ország színe előtt, melyet önök eddig büntetlenül dupirozni akartak.

= Gr. Csáky pályadíja a tanítók számára.

Csáky Albin gróf, volt vallás- és közoktatásügyi miniszter, 100 korona pályadíjat bocsátott a Havas Gyula dr. kir. tanfelügyelő szerkesztésében közelebbről Kolozsvárt megindítandó »Magyar Pestalozzi« című gyakorlati nevelésügyi heti lap rendelkezésére. Az érdekes pályatétel, a melyre művelt tanítóink figyelmét ezennel felhívjuk, a következő: »Meg kell ismertetni azon gyakorlati eszközöket, és módokat, a melyek segítségével a kötelességérzet erényét fejleszthetni«. A pályakérdés részleteire nézve szívesen szolgál felvilágosítással a »Magyar Pestalozzi szerkesztősége, Kolozsvárt, Hosszu-utca 1. sz. Mi csupán azt közölhetjük, hogy a nemes gróf a bíráló bizottság elnökéül Kozma Ferenc, kir. tanácsos, tanfelügyelőt, a m. tud. akadémia tagját; tagjaiul pedig Orbók Mór, áll. tanítóképző-intézeti igazgatót, az ismert tankönyvíró; Sólyom János, községi polgári iskolai tanárt, a kolozsvármegyei tankerületi tanítótestület elnökét; Marosán Jakab, gör. kath. el. tanítót és Cukrász Róza, róm. kath. elemi tanítónőt nevezte ki.

= **Hálás köszönet.** Toplicai templomunkat folyó év aug. 15-én szenteltük föl. Ez ünnepélyre esperesünk, nt. Tavasz József, elhozta nejét, tiszt Tóth Málna urasszonyt is, ki e szép nap emlékére a máj napon egy gyönyörű urasztali takarót küldött templomunk számára. A takaró értékét emeli annak művészi és izléses kivitele mellett az, hogy az egész takaró az ur házáat szerető s azt építő kegyes nő kezének munkája. A gyönyörű csipke-szegélyű takaró közepén, fehér alapon, művészi himzéssel egy szép kehely áll, virág és buzakalász koszorúval körítve. Alatta: 1897. Ezt egy körirat veszi körül. Két oldalt és fönn: A Krisztussal való egyesülésünknek és megszenteltetésünknek pohara ez. 1 Kor. X. 16, 29. Alul: Tavasz Józsefné, Tóth Málna. A négy szegeletén szőlőgerezdek és szőlőlevelek közül kiemelkedő buzakalászok, szintén művészi himzéssel. A Máriák és Márhák meleg szívének áldásos munkája nem kér köszönetet, nem keresi a jutalmat, mert az saját kebelében van és én mégis nyilvánosságra hozom, hogy mások is tetterre buzdittassanak általa. Toplica, 1897 november 20. Pál Károly, ref. körlelkész.

Evangelizáció. Belmisszió.

(Helyreigazítás.)

A Prot. Közl. 46. számában egy kis »historia« beszéltetik el valamelyik kedveskedni akaró afi. által, mintegy analogiául az ezen lap 43. számában a fennirt cím alatt foglalt megjegyzésekre.

Ha az elbeszél »historia« minden részében igazolt igazság lenne, akkor a historia hasonló eset volna a többiekhez; de a historiának csak az első része igaz; — de már a második része, mely a vén leány elvételéről szól, ki az »apostol« testvére volna s kit a hálás megtért fiura akarna plántálni, ez nem felel meg az igazságnak.

Ha argumentálunk, csak oly tényekkel szabad előhozakodni, a melyek nem föltevésen, hanem kétségbe nem vonható valóságokon alapulnak. A párviadalban a szúrás nem jár; az ellen a megtámadott a nyílt harcban nem védekezik s attól nem is fél, mert tudja, hogy azzal lovagias ember nem támad a maga reputációja érdekében s nem támad azért sem, mert tudja, hogy az a szabályok értelmében nem szabad.

A mi ügyünk, kik az okvetetlenkedő evangelizációnak nem vagyunk pártolói, de azért a lélekből származó cselekedeteket nagyra becsüljük, ily, csak föltevésen alapuló bizonyításokra nem szorul.

A historia végén az apa morálja, ha mondta volna is, a fiával szemben tapasztalt jóakarattal félremagyarázása, vagy a szeretet megtévedése lehet, a historia közreadójának kedveskedése pedig izetlenség.

A kérdést különben nem ily kis historiák, föltevésen alapuló analogiák fogják úgy sem eldönteni, hanem a mint Pál apostol mondja: »Kinek-kinek milyen a munkája, a tűz fogja megpróbálni.«, »Más alapot senki sem vethet azon kívül, a mely tetetett, mely a Jézus Krisztus.« »Kinek a munkája, melyet rá épített megmarad, az jutalmat nyer; a kinek a munkája megég, kárt vall.«

(Mi azt a históriát eddig teljesen megbízható kézből vettük és bona fide közöltük. Részünkről legnagyobb sajnálatunknak adva kifejezést a netalán okozott kellemetlenség felett, szívesen kérjük az illetőket: hocsássanak meg nekünk, és a különben nem rossz szándéku közlőnek. Szerk.)

Abafáján, 1897. nov. 19. Ifj.

Kiss Lajos.

HIVATALOS RÉSZ.

4703—1897.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. egyházmegye nt. esperesének és valamennyi ev. ref. iskolaszék t. lelkész-elnökének.

Ő császári és apostoli királyi Felsége, legkegyelmesebb urunk, f. évi szept. 25-én Budapesten kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott, hogy a művészet alkotásainak remekei által is örökíttessenek meg és származtassanak át a késő ivadék kegyeletébe ezer

éves magyar hazánk történelmének ama legkiválóbb alakjai, kik életük és tetteik által egyébként is biztosították emléküket és neveiket minden idők vészzei és viharai ellen.

Ezen nemzetünk történetében páratlanul álló magas és lélekemelő fejedelmi tény, mely mint varázsütés méltán gyújtotta magasan lobogó lánggra az egész nemzet háláérzetét, a népe boldogságát atyai sziv jóságával és gondviselészerű bölcsességgel szünet nélkül munkáló, forrón szeretett és nemzetünkkel szivben, lélekben együtt érző,

nagy és jóságos koronás királyunk iránt: az ország minden részében és a nemzet minden rétegében nap-nap után megmegújuló, valóban lelket fölemelő és megható örömtől áradó hála nyilatkozatokban dokumentálja, hogy csak nagy és nemeslelkű királynak lehetnek boldog alattvalói, és hogy a fejedelmi tulajdonokban gazdag uralkodónak erényei nagygyá és erőssé teszik a nemzetet is, mely a fejedelmi kegynek áldást és boldogságot árasztó tényeit örök hűséggel és soha nem tántorodó alattvalói szeretettel és hívseges ragaszkodással viszonozza.

A nemzet összességének önként felbuzdult hála nyilatkozatai, a Kárpátoktól-Adriáig felhangzó öröm szózatai közé, óhajtom és rendelem, hogy belevegyüljön az ifjúságnak, a haza jövő reményének ifju hévtől lángoló és ideális tiszta érzéstől áthatott ünneplő lelkesedése is, és amazzal egybeolvadva, a trón iránt soha nem muló hagyományos magyar nemzeti hűségnek és ragaszkodásnak jelen és jövővendő zálogául szálljon fel a legjobb, legnemesebb, legalkotmányosabb és legszeretettebb király trónjának zámolyához.

A királyi kegynek ama dicső tényben való megnyilatkozása, míg egyrészt önmagában hordja annak biztosítékát, hogy nemzetünknek apraját-nagyját odaadó érzellemmel, határ nélküli ragaszkodó szeretetben sorakoztassa ő Felségének történetileg magasan kiemelkedő nemes alakjai közé, másrészt annyira alkalmas, mint semmi egyéb, arra, hogy mint legfelsőbb helyről jövő magasatos és elragadó példaadás a haza iránti olthatatlan szeretetet, a nemzet multja és az elődök dicső emléke iránti lelkes és hálás kegyetetet egész életére, soha el nem muló nyomokkal véssze az ifjúságnak fogékony lelkébe és szívébe.

A helyi viszonyok figyelembe vétele mellett, és a tanuló ifjúság fejlettségi fokának megfelelő, a királyi legfelsőbb kéziratnak felolvasását is magában foglaló tárgysorozattal rendezendő iskolai ünnepek szolgálnak alkalmul arra, hogy még a legzsengőbb koru tanuló ifjúsággal is kellőképpen megértetessék úgy maga e dicső és fenkölt királyi tettek a nagyságá, mint pedig annak nemzeti életünket mélyen érintő, nagy horderejű fontossága.

A mondottakból eredőleg, felhívjuk tehát címeiket, hogy valamennyi ev. ref. egyházközségi iskolánk tanítóit megfelelő iskolai ünnepség rendezésére utasítsák, és őket a minden kétségen kívül hazafias buzgósággal és lelkesedéssel végzendő eljárásukban, a szükséghez képest támogassák, és az ünnepek fényének emeléséhez lehetőségig a maguk részéről is járuljanak hozzá.

Kolozsvártt, 1897. nov. 19-én

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

4025—1897.

KÖRLEVÉL

Valamennyi erd. ev. ref. egyházmegye nt. Esperesének.

Alkalmas tanítóknak való nagy hiány miatt sok egyházközségünkben a tanítói állomás betöltetlen s a tanítás egészen szünetel. Hogy mekkora hátránnyal jár ez a növekedő új nemzedék lelki fejlődésére, szükségtelen fejtegetnünk, főleg ha meggondoljuk, hogy ilyen helyeken a gyermekek vallásos oktatása is paragon hever, a mi kétségen kívül nem sokára éreztetni fogja káros hatását felekezeti életünkben. Ennélfogva felhívjuk nagytiszteletet, hogy ezt a körülményt komoly figyelem tárgyává tegye s addig is, míg az egyetemes konvent intézkedésének foganatja lenne s a fenforgó akadályok elhárítatnak, egyiránt minden lelkész figyelmeztessen a tanítói állomás üresedése esetében a tanítás ideiglenes átvételére s teljesítésére, a mi ha bármi ok miatt meg nem történhetnék, arra határozottan utasítsa lelkész aait. hogy ott, a hol a tanítói állomás üres, tehát rendez iskolázás nincsen is, a lelkészek legalább 3 órán hetenkint vallásos oktatásban részesítsék úgy a kisebb, mint a nagyobb növendékeket.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának. Kolozsvártt, 1897. nov. 16-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

4789—1897.

FELHIVÁS.

Nagytiszteletű espereseinkhez, püspöki egyházainkhoz és kollégiumainkhoz.

A folyó év augusztus havában kiosztott konventi jegyzőkönyvek ára darabonként 30 krban állapítván meg, felhívjuk t. címeiket, hogy azok árát az alábbi kimutatás szerint f. évi december hó 10-ig kebli pénztári hivatalunkba multhatatlanul terjesszék be.

Vajdahunyadi egyházmegye 23 példány után, 6 forint 90 krajcárt. Gyulafehérvári 12 pl. 3 frt 60 kr. Nagy-enyedi 35 pl. 10 frt. 50 kr. Kolozsvári egyházközség, 3 pl. 90 kr. K.-kalotai, 38 pl. 11 frt. 40 kr. Sz.-szolnoki, 62 pl. 18 frt. 60 kr. Deési, 25 pl. 7 frt. 50 kr. Széki, 37 pl. 11 frt. 10 kr. N.-sajói, 12 pl. 3 frt. 60 kr. Görgényi, 33 pl. 9 frt. 90 kr. Marosi, 63 pl. 18 frt. 90 kr. Küküllői, 35 pl. 10 frt 50 kr. Nagy-szebeni, 14 pl. 4 frt. 20 kr. Udvarhelyi, 50 pl. 15 frt. Erdővidéki, 15 pl. 4 frt. 50 kr. Sepsi, 36 pl. 10 forint 80 kr. Orbai, 11 pl. 3 frt. 30 kr. Kézdi, 13 pl. 3 frt. 90 kr. Romániai, 1 pl. 30 kr. Enyedi kollégiumtól 2 pl. 60 kr. 9 püsp. vizsg. alatti egyháztól à 30 kr. 2 forint 70 kr. A tőkbi 6 kollégiumtól 1—1 pl. 1 frt. 80 kr.

Kolozsvártt, 1897. november 20.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

1201—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett mérai III-ad osztályu egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Jó lakás, gazdasági épületekkel; fizetés hivatalos felszámítás szerint, 1132 korona értékű nagy részben kepe és közmunkatétel (ez utóbbi 100 korona értéket képvisel) és 11 hold, 1328 ööl kan. porció haszonélvezete, hiv. felszámítás szerint, 140 korona 76 fillér értékkel. Összes fizetés: 1272 korona 76 fillér.

Pályázati határidő: 1897. évi dec. 18. Folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1897. nov. 22.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1206—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett buni egyházközség énekvezértanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, 142 frt. 21 kr. értékű kepe és kanonika porció haszonélvezete. Ezen kívül: 50 frt. Emke, 211 frt. államsegély.

Pályázati határidő: 1897. dec. 18. Folyamodványok nt. Menyhárt András esperes aához küldendők, Kecsetbe, u. p. Sz.-Udvarhely.

Kolozsvártt, 1897. nov. 22.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

85—1897.

FELHIVÁS.

Sepsi egyházmegyénkben igen gyakran előfordul az az eset, hogy az egyes hivatalos beadványok és pénzek nem illetékes helyeikre küldetnek, a mely körülmény az adminisztrációra nézve hátrányos és könnyen zavarokra adhat alkalmat. Ezeknek kikerülése végett, felhívom tiszt. paptársaimat, sziveskedjenek jövőre az egyházmegyei tartozásokat tiszt. Józsa Sándor úrhoz, a közalap bevallási iveket és közalap tartozásokat tiszt. ifj. Kovács Antal úrhoz, az évi költség-előirányzatokat, számadásokat és az orsz. ref. lelk. özvegyárva gyámintézetbe fizetendő járulékokat pedig hozzám küldeni.

Sepsi-Szent-Királyt, 1897. nov. 18.

Kolumbán Ferenc,
e. m. számvevő, gy. int. pénztárnok.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.